

Днес в броя

Стр. 3

Какви критерии предлага МОН за подбор на кандидати за Националната програма „Избирам да следвам в България“

Стр. 5



Елена Вързилова, учител по БЕЛ в ЕГ „Иван Вазов“ в Пловдив: „Извън някои паралелки в специализирани училища в страната децата масово използват изкуствения интелект на примитивно базово ниво – копи-пейст. А наред с това и опасно припознават в него човешка компания, когато са сами“

Стр. 11



Проф. Николай Спасов, директор на Националния природонаучен музей към БАН, коментира все по-честите съобщения за поява на лисици и други горски обитатели в София: „Животните са много пластични и умеят да се приспособяват лесно към човешката среда. Такива примери имаме много“



Българска академия на науките
www.bas.bg



Силата на информацията

®

АЗ·БУКИ

Вестникът е правопреемник на първото официално издание на Министерството на просвещението – „Училищен преглед“ – 1896 г.

Четете ни на www.azbuki.bg

НАЦИОНАЛЕН СЕДМИЧНИК ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА

Брой 31 (1776) 6 – 12 август 2026 г. Година XXXV. Под името „Аз-буки“ вестникът излиза от 10 април 1991 г.

Цена 1,10 € / 2,15 лв.



Снимка „SOS Детски селища България“

Всяко дете си избира какво да сътвори от глина, по време на ателието „Да омесим мечтите си“ – част от Лятна академия 2026, организирана от Центъра за обществена подкрепа „Вяра“ в Габрово. Заниманието им донесе много радост, положителни емоции и удовлетворение от създаденото със собствените им ръце

Разширяват подкрепата по приобщаващото образование

С промени в Наредбата се прецизира взаимодействието между институциите и специалистите при предоставяне на допълнителна подкрепа за личностно развитие на детето или ученика

Членовете на екипа за подкрепа на личностното развитие на детето или ученика участват в интердисциплинарна екипна работа със специалисти от социални услуги в случаите, когато детето или ученикът ползват такива, или с други специалисти, включително медицински, които осигуряват здравната грижа за детето или ученика при възникнала необходимост. Това е записано в публикуван за обществено обсъждане проект за изменение и допълнение на Наредбата за приобщаващото образование. Предложената промяна цели ясно нормативно регламентиране на взаимодействието между институциите и специалистите, работещи с детето или ученика, като гаранция за комплексна и ефективна

подкрепа и е ключов елемент от приобщаващия подход.

С промяната от текста отпада формулировката „може да“ по отношение на участието на членовете на екипа за подкрепа в интердисциплинарна екипна работа със специалисти от други системи. Условната формулировка не отразява реалния задължителен характер на участието, което произтича от действащата нормативна уредба и от сключените междуинституционални споразумения, се посочва в мотивите за изменението.

С тях се конкретизират и основни аспекти от дейността на ресурсния учител, като се регламентира, че той работи с детето или ученика както индивидуално, така и в

група в детската градина или в паралелка в училището, като подпомага участието, обучението и взаимодействието му с останалите деца и ученици.

С друга промяна се уреждат и ролята и дейността на социалния работник, които досега са определени само по отношение на децата и учениците в риск. Занапред от формулировката за дейността му ще отпадне „с акцент на децата и учениците в риск“, което неправомерно стеснява обхвата на професионалната му роля в системата на приобщаващото образование, тъй като той подпомага всички деца и ученици, както и техните родители или законни представители, се посочва в доклада към проекта.

На стр. 2

Близо 200 училища ще използват нова система за анализ на данни

Световната банка ще подпомогне внедряването на система за анализ на данни в близо 200 училища и ще обучи лидерски екипи за работа с нея, съобщиха Пресцентърът на МОН. Това са част от предстоящите дейности по Споразумението между МОН и международната финансова институция за подпомагане на България за по-ефективно използване на информационните ресурси в образованието.

Допълнение към него подписаха министърът на образованието и науката проф. Георги Вълчев и мениджърът за България на Групата на Световната банка Джейсън Палмар. С него продължителността на проекта се увеличава от 22 на 28 месеца. Това ще даде възможност да се изпълнят всички заложи в дейности, без да е необходим допълнителен финансов ресурс.

Споразумението предвижда внедряване на електронно информационно табло в близо 200 училища в страната. То обобщава информация по различни индикатори на училищно, регионално и национално ниво.

Директорите ще могат да използват данните, за да идентифицират силните и слабите страни на училището и да вземат ефективни решения за развитие на образователните институции. На национално ниво информацията ще може да се използва при прилагане на по-дългосрочни и ефективни решения за развитие на образователната система.

Министър Вълчев посочи, че използването на информационните системи и базите данни е изключително важно за успешно реализиране на реформите в образователната система.

„Очаквам този проект да помогне за по-доброто управление на системата, защото от него ще се възползват както училищните ръководства, така и екипът на МОН. А по-доброто управление означава и по-добри образователни резултати“, каза проф. Вълчев.

Джейсън Палмар заяви, че се надява резултатите от проекта да спомогнат не само за развитието на програмите за обучение, но и относно въпросите, свързани с навлизането на нови технологии в образователната система, включително базирани на изкуствен интелект.

Финансирането на дейностите по Споразумението е осигурено в рамките на проект „Дигитална трансформация на училищното образование“, който ще се финансира от Програма „Образование“ 2021 – 2027 г. АЗ·БУКИ

Разширяват...

От стр. 1

Предложено е още в срок до 21 май всяка година директорът на Регионалния център за подкрепа на процеса на приобщаващото образование да изпраща в РУО заявлението за насочване, становището на регионалния екип за подкрепа за личностно развитие на децата и учениците със специални образователни потребности за насочване за обучение в профили или по професии, с приложени всички документи на ученика.

С измененията се въвежда и ограничение по отношение на намаляването на учебните часове в индивидуалния учебен план, а именно това намаляване да е до 50% от общия брой учебни часове, заложи в училищния учебен план за раздел А и Б. Прецизират се и условията, при които се допуска отсъствие на учебни предмети от раздел А и/или Б в индивидуалния учебен план на ученици със специални образователни потребности, като се въвежда изискване препоръката за невключването им да бъде мотивирана от екипа за подкрепа за личностно развитие, както и решението да се взема след информирано съгласие на родителя.

Промените целят ограничаване на практиките за прекомерно намаляване на учебния хорариум на ученици със специални образователни потребности, както и повишаване качеството на образователната подкрепа, която им се предоставя.

С проекта се предлага още терминът „умствена изостаналост“ в Наредбата да бъде заменен с „интелектуални затруднения“ в съответствие с определението на „специални образователни потребности“ в Закона за предучилищното и училищното образование.

Допълнително с цел разширяване и прецизиране на обхвата на разпоредбата за изготвяне на индивидуални учебни програми за обучението по всеки учебен предмет от индивидуалния учебен план се предлага изрично да бъдат включени и учениците с разстройства от аутистичния спектър, които представляват самостоятелна и значима група в системата на приобщаващото образование и за които са необходими специфични условия и подходи за подкрепа.

С текстовете се определя още, че общообразователната подготовка на учениците с интелектуални затруднения и множество увреждания, с нарушено зрение и множество увреждания и с увреден слух и множество увреждания се осъществява в хода на цялото училищно обучение и обхваща групите ключови компетентности, ориентирани към индивидуалните потребности и възможностите на учениците. А придобиването на общообразователната подготовка по учебните предмети от индивидуалните учебни планове на тези ученици се осъществява чрез обучение по индивидуални учебни програми, адаптирани въз основа на оценката на индивидуалните потребности на всеки ученик. Те се разработват в зависимост от изучаваните в съответния клас общообразователни учебни предмети.

Посочено е още, че учебният предмет физическо възпитание и спорт може да се изучава от тези ученици като лечебна физкултура (ЛФК). В зависимост от увреждането пък учебният предмет изобразително изкуство може да се изучава като тактилно творчество от учениците с нарушено зрение и множество увреждания, а музика да се изучава като жестава интерпретация на песни и ритъм от учениците с увреден слух и множество увреждания.

Съобразно оценката на потребностите пък екипът за подкрепа за личностно развитие може да разработи индивидуални учебни програми и по други общообразователни учебни предмети извън посочените в разпоредбите на Наредбата.

С промените е разписано, че на учениците с интелектуални затруднения и множество увреждания чрез програми за индивидуални и групови терапии и рехабилитации се предоставя възможност за сензорна рехабилитация, формиране на фонематичен слух, развитие на речта, произношение, фонематична ритмика, обща и фина моторика, музикални стимулации, психологическа и арттерапия, предметна дейност и други.

Създава се и нова разпоредба, съгласно която при оценяването на ученици с интелектуални затруднения и множество увреждания екипът за подкрепа или координиращият екип в ЦСОП използва различни методи, подходи, инструменти и методики за вербално и невербално оценяване. АЗБУК

Към края на 2025 г. по данни от НЕИСТУО е осигурена подкрепяща среда в самите детски градини и училища от централните за специална образователна подкрепа или от регионалните центрове за подкрепа на процеса на приобщаващо образование на 33 835 деца и ученици.

Български ученици с 12 медала по лингвистика и математика

Едно златно и 11 бронзови отличия завоюваха младите таланти на международни състезания в Букурещ и Ханой

Снимка СООПН



С шест отличия се завръщат младите лингвисти от Международната олимпиада, проведена в Румъния

Един златен и 11 бронзови медала спечелиха български ученици на две международни състезания по математика и лингвистика, проведени през последните дни във Виетнам и Румъния. Към отличията те прибавиха купата International Star of Bulgaria, почетна и отборна грамота.

Със силно представяне приключи участието на България в XXIII международна олимпиада по лингвистика, която се състоя от 26 юли до 2 август в Букурещ, Румъния. Националният ни отбор спечели шест бронзови медала, почетна грамота и отборно отличие.

Бронзови медалисти са Радослав Стефанов (X клас в Софийската математическа гимназия), Михаил Бошов (XII клас в СМГ), Сияна Павлова (XII клас в ПЧМГ – София), Петър Велев (XI клас в ПМГ „Акад. Боян Петканчин“ – Хасково), Калина Иванова (XII клас в НПМГ „Акад. Любомир Чакалов“ – София), и Георги Илиев (XII клас в ППМГ „Акад. Никола Обрешков“ – Бургас). С почетна грамота е отличен Венелин Ценков (XII клас в СМГ).

Ръководители на националния отбор са Михаил Пасков и Рами Хенауи.

Международната олимпиада по лингвистика се провежда ежегодно от 2003 г., като България участва във всички нейни издания. Досега страната ни е спечелила

общо 101 медала – 24 златни, 28 сребърни и 49 бронзови.

Шестима млади математици представиха успешно страната ни и на финала на Asia International Mathematical Olympiad Open Contest (AIMO Open), който се проведе на 2 август в Ханой, Виетнам. Българските участници завоюваха един златен и пет бронзови медала.

Златното отличие спечели Валентин Кирилов от ППМГ „Никола Обрешков“ – Казанлък, който е и член на Академията по математика в Стара Загора. Той заслужи и купата International Star of Bulgaria, присъждана на най-добре представилия се български участник във финала.

Това е втори пореден златен медал за Валентин от AIMO Open. През 2025 г. той триумфира и на финала на състезанието в Токио.

Бронзови медали в Ханой спечелиха Максим Танков от ППМГ „Гео Милев“ – Стара Загора, Елизабета Казале и Александра Казале от ГПЧЕ „Ромен Ролан“ – Стара Загора, както и Йоан Лефтеров и Давид Лефтеров от Математическата гимназия „Д-р Петър Берон“ във Варна.

Шестимата ученици си осигуриха право на участие във финала след успешно представяне в националните квалификации, проведени през април във Варна и Стара Загора. В Ханой състезателите трябваше да решат 30 задачи с отворен отговор в рамките на 120 минути. АЗБУК

Снимка Академия по математика – Стара Загора



Талантите ни затвърждават репутацията на българската математическа школа и на AIMO Open във Виетнам

Снимка Президентството



Президентът Илияна Йотова се срещна с медалисти и представители на българските олимпийски отбори по математика, физика, химия и биология. На международните олимпиади в тези области през 2026 г. страната ни спечели 20 медала – 2 златни, 9 сребърни и 9 бронзови. „Във ваше лице виждам бъдещето на България“, обрна се държавният глава към учениците и ги призова да продължат образованието си в страната

Как ще се влиза в „Избирам да следвам в България“

МОН предлага критерии за подбор на кандидати за Националната програма

Критерии за подбор и оценка на кандидатите за участие в Националната програма „Избирам да следвам в България“ са разписани в публикувания за обществено обсъждане проект на Заповед на министъра на образованието и науката.

Както „Аз-буки“ писа, Програмата е приета от Министерския съвет в началото на декември 2025 г. По нея финансова подкрепа за обучение в български държавни висши училища ще получават талантиливи родни ученици и първокурсници, спечелили отличия на международни олимпиади. Те ще могат да учат безплатно и да получават стипендии. Общият размер на Програмата с продължителност 5 години е 3,6 млн. евро.

Право на участие в „Избирам да следвам в България“ имат младежи, които отговарят едновременно на няколко изисквания: имат статут на лауреати, завоювали златни, сребърни или бронзови медали (класирани на първо, второ или трето място) от няколко посочени международни олимпиади. Това са основни международни олимпиади с национална селекция и национален отбор – по математика (IMO), по физика (IPhO), по химия (IChO), по информатика (IOI), по биология (IBO), по изкуствен интелект (IOAI), по астрономия и астрофизика (IOAA), по лингвистика (IOL), по география (iGeo), по философия (IPO) и Менделеева олимпиада по химия (IMChO).

Описани са и други олимпиади с национална селекция и национален отбор – Европейска олимпиада по физика (EuPhO), Европейска олимпиада по математика за момичета (EGMO), Европейска олимпиада по информатика за момичета (EGOI), Балканска олимпиада по математика (BMO) и Балканска олимпиада по информатика (BOI).

Освен това медалът на кандидата по Програмата трябва да е завоюван през годината, предшестваща кандидатстването (за кандидат-студенти), или в предходната година (за действащи студенти в I курс).

Програмата осигурява на одобрените участници освобождаване от заплащане на семестриални такси за обучение и месечна стипендия (10 месеца в рамките на една академична година) в размер на 665 евро. Максималният период за получаване на стипендия е не повече от 4 академични години общо.

Стипендиите и освобождаването от такси се прилагат само за редовна форма на обучение, в образователно-квалификационна степен „Бакалавър“ по специалности от професионални направления в областите „Хуманитарни науки“, „Природни науки, математика и информатика“ и „Технически науки“.

Кандидатите подават заявление и изискуемите документи в срок до 15 октомври на текущата година

директно до висшето училище, в което са приети да се обучават. Първоначална проверка на документите се извършва от висшите училища. До 1 ноември на текущата година те подават обобщените заявки за участие на лауреатите към МОН.

Кандидатурите се разглеждат от комисия, определена със заповед на просветния министър. В нея участват представители на МОН, Сдружението на олимпийските отбори по природни науки, Националният STEM център, фондация „Еврика“, Националното представителство на студентските съвети, Сдружение „Съвет на ректорите на висшите училища в Република България“ и др. Тя разглежда заявките в срок до 15 ноември на текущата година и предлага на министъра на образованието и науката за утвърждаване класираните кандидати.

Когато броят на кандидатите надвишава годишния бюджет на Програмата, се прилага точкова система за класиране в низходящ ред, в която се включват не повече от три завоювани медала.

Според проекта златен медал от основна международна олимпиада с национална селекция и национален отбор носи 120 точки, сребърен – 60 точки, а бронзов – 40 точки. Златното отличие от друга международна олимпиада с национална селекция и национален отбор – европейска, балканска и др., носи на кандидата 30 точки, сребърното – 15 точки, а бронзовото – 10 точки.

Допълнителен медал от основна международна олимпиада носи точки по същия начин като първия представен медал от такава. Допълнително отличие от друга международна олимпиада с национална селекция и национален отбор носи точки по същия начин като първия представен медал от такава.

Комисията предлага на просветния министър за утвърждаване списъка на класираните кандидат-стипендианти. Въз основа на него МОН превежда целевите средства към държавните висши училища, които изплащат стипендиите на студентите.

Сред условията за участие в Програмата през целия срок на обучение кандидатите подлежат на годишен преглед на академичните постижения. При незадоволителни резултати, прекъсване или промяна на формата на обучение Комисията може да вземе решение за намаляване или спиране на финансирането за съответния студент. Участниците в Програмата трябва да поддържат среден успех за всяка академична година не по-нисък от „Много добър 4,75“, да се обучават в редовна форма и да не я променят в задочна или дистанционна, да не са прекъсвали обучението си освен по уважителни причини (майчинство, болест, лечение), а в случай на промяна на специалността и/или висшето училище студентът да се обучава по специалност от обхвата на Програмата. АЗБ/к

Кампания на Института за български език – БАН и в. „Аз-буки“



Имайки се предвид

Ивелина СТОЯНОВА*

Често можем да прочетем или да чуем, включително от уважавани български журналисти, политици и общественици, изречения като тези: *Бихте ли намалили ползването на изкуствен интелект, **имайки се предвид** вредите върху околната среда?*; *Състоянието на финансите в страната е адекватно, **имайки се предвид** ситуацията, в която се намираме.* Има ли проблем в тези изречения и използваните в тях деепричастия?

Правилото гласи, че деепричастията (глаголни форми със завършек -ейки / -айки / -яйки) се употребяват само ако действието, което изразяват, протича едновременно с действието, означено с лична глаголна форма в изречението, и то при условие че вършителят и на двете действия е един и същ (Официален правописен речник на българския език).

Използваното деепричастие: **имайки се предвид** (нещо) (от някого) участва в така наречената възвратно-пасивна форма на личния глагол **имам** от израза **имам предвид** (нещо): **има се предвид** (нещо) (от някого). По тази причина вършителят на действието, представено от деепричастията, не съвпада с вършителя на действието на личния глагол в изречението. Затова тези употреби са неправилни.

В такива случаи може да се използва подчинено изречение вместо деепричастие: **Като имате предвид вредите върху околната среда, бихте ли намалили ползването на изкуствен интелект?**; *Състоянието на финансите в страната е адекватно, **като се има предвид** ситуацията, в която се намираме.*

*Д-р Ивелина Стоянова е главен асистент в Института за български език „Професор Любомир Андрейчин“ при Българската академия на науките.

Промени в Наредбата за прием на студенти

Синхронизиране на разпоредбите за прием на лауреати от национални или международни олимпиади или състезания или носители на медали от олимпийски, световни и европейски първенства в Наредбата за държавните изисквания за приемане на студенти със Закона за висше образование. Това предвижда публикуването за обществено обсъждане проект на Постановление на Министерския съвет.

Предложенията за изменение и допълнение на Наредбата за заради установено противоречие между текстове в Наредбата и Закона за висшето образование.

Визираната редакция от Наредбата е приета през 2005 г. и позволява на кандидат-студентите – лауреати на национални и международни олимпиади, завършващи средно образование в годината, в която се провежда олимпиадата, или носители на медали от олимпийски, световни и европейски първенства, да се приемат за студенти без конкурсен изпит и извън утвърдения годишен прием, когато конкурсният изпит за желаната от тях специалност съответства на предмета на олимпиадата, състезанието или дисциплината на първенството.

През 2022 г. обаче беше приета промяна в Закона за висшето образование, съгласно която от подобен прием могат да се възползват кандидат-студентите, притежаващи диплома за средно образование, които са станали лауреати на национални или международни олимпиади или състезания или носители на медали от олимпийски, световни и европейски първенства в годините на обучението си във втори гимназиален етап, а не единствено в годината, в която се е провела олимпиадата, първенството или състезанието. Това разминаване налага и редакция на текстовете в Наредбата.

С промените в нея се регламентира още, че когато конкурсните изпити са повече от един, на лауреатите на национални или международни олимпиади или състезания или носители на медали от олимпийски, световни и европейски първенства се признава оценка „Отличен 6,00“ за този от тях, който е в съответствие с предмета на олимпиадата, състезанието или първенството. Кандидатите се явяват на останалите конкурсни изпити и участват в класирането по реда, установен в съответното висше училище. АЗБ/к

Ново монографично издание на „Аз-буки“



Излезе от печат изследването на д-р Мая Падешка „Ключовите компетентности в обучението по български език“ (София, НИОН „Аз-буки“, 2026).

В изследването се анализират документи, концепции и концепти, свързани с проблемите на компетентностния подход и формирането на ключови компетентности чрез обучението по български език. Процесът на изграждане на ключови компетентности се разглежда в неговата критична взаимовръзка с други фундаментални процеси в образователната действителност, например изграждане на функционални умения при четене, на медийна и дигитална култура, на социална и гражданска компетентност и др.; концептът „ключова компетентност“ се „чете“ във връзка с интердисциплинарността и изграждането на трансверсални умения.

Въз основа на неусвоени функции на езиковото обучение в прогимназиалния училищен етап и проведени анкетни проучвания сред преподаватели се предлагат идеи за конструиране на модел на учебно съдържание по български език, базиран на мрежи от компетентности с компонент К1 „Езикова компетентност“, например с интегриране на дигитални технологии, творческо писане, многоезично развитие и др.

Мая Падешка е доктор по методика на обучението по български език в Катедрата по методика, Факултет по славянски филологии, Софийски университет „Св. Климент Охридски“, и дългогодишен отговорен редактор на сп. „Български език и литература“ на Издателство „Аз-буки“. **Аз-буки**

Палеонтолозите с открития край Трън

Няколко фрагмента от коруби на странично-шипийни костенурки от семейството на ботремидидите, крокодилски зъб, непълна кост на динозавър и няколко малки други костни фрагмента. Това са част от находките на IX палеонтологична експедиция до Трънското находище на динозаври, открито през 2017 г. Ръководител на научния екип е доц. д-р Латинка Христова от Националния природонаучен музей при БАН, а участници са палеонтолозите доц. д-р Дочо Дочев от Софийския университет, ас. Владимир Николов (НПМ – БАН), проф. Марлена Янева от Геологическия институт на БАН и двама студенти доброволци.

При предходните експедиции в находището бяха открити останки от поне 9 групи гръбначни животни, включително два вида динозаври, крокодили и костенурки, и панцерни шуки.

Екипът на експедицията посети и новооткрито находище на гръбначни животни с къснокредна възраст в района на Брезник. Доскоро то беше известно с вкаменелостите си от древна растителност от времето на кампанския век, т.е. преди около 75 млн. години. Палеонтолозите събират нови образци от фосилни листа, чието изследване ще предостави информация за местната флора и климата в края на къснокредната епоха. **Аз-буки**

Изкуство под звездите за тийнейджъри

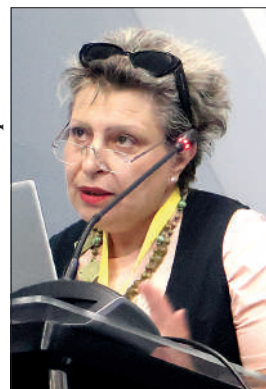
Как Белоградчишките скали и фестивалът „Опера на върховете“ вдъхновяват създаването на модел за STEM обучение по информационни технологии

Снимка Община Белоградчик



Фестивалът „Опера на върховете“ вдъхновява създаването на образователен блог

Снимка РУО – София-област



Галина Генова представя блога „Изкуство под звездите за тийнейджъри“ като добра практика на конференцията „Дигиталната трансформация в образованието 2026“ на РУО – София-област

Петя НИКОЛОВА

Всичко започва преди няколко години в Професионалната гимназия по транспорт и енергетика „Хенри Форд“ в столицата, но след това продължава в 19. СУ „Елин Пелин“ и в Профилираната гимназия с интензивно изучаване на румънски език „Михай Еминеску“. Главният герой в инициативата е учителят по информационни технологии Галина Генова, която работи със свои колеги, но най-вече – с учениците, на които предоставя свобода да търсят и открият творческия си потенциал.

След като присъства на спектакъл от популярния фестивал „Опера на върховете“ в Белоградчик, Галина Генова се връща при своите възпитаници в ПГТЕ „Хенри Форд“ с идеята заедно да разработят темата „Културен туризъм за тийнейджъри“. Предлага им да го направят посредством Edublogs в часовете по модула „Уеб дизайн“. Целта ѝ е да създаде концептуална рамка и модел за интегрирано STEM обучение по информационни технологии както за по-малките гимназиални класове, в чиято учебна програма има часове по програмиране на уебсайтове чрез използването на софтуерни приложения, така и за дванадесетокласниците, при които кодирането и уебдизайнът са част от профилираната им подготовка. Именно с учениците от XII клас успяват да създадат „Изкуство под звездите за тийнейджъри“ – образователен двуезичен блог, и вече го популяризират като добра практика.

При изработването му децата използват наученото по география и икономика, история и цивилизация, български език и литература, английски език, изобразително изкуство, музика, информационни технологии, бизнес и предприемачество. Самият процес се превръща в увлекателен начин за опознаване на стандартите в уебдизайна и тяхното предназначение, както и за проектиране на учебни дейности и създаване на образователно съдържание с помощта на иновативни технологии. Акцент в обучението е работата в съавторство. Предпоставката за творческо мислене на учениците и развитие на умение за генериране на идеи се обуславя от тезата, че промяната в начина на мислене води и до промяна в начина на живот.

„Когато мотивираме учениците чрез насърчаване на нестандартното им мислене, на креативното и паралелното мислене, тогава по някакъв начин се ражда и обща идея. И колкото и странно да звучи, впоследствие тази идея може да се разработи и развие в концепция“, обяснява Генова.

Нейното вдъхновение, родено от крепостта Калето и уникалните Белоградчишки скали – естествен декор на фестивала „Опера на върховете“, се предава и на учениците от ПГТЕ „Хенри Форд“ и блогът „Изкуство под звездите за тийнейджъри“ се насища с богата информация и множество авторски фотографии. Генова споделя, че стимулира желанието на учениците сами да снимат, а в търсенето на истории за чудотворните каменни образувания за нейна лична изненада откриват стихотворение на Иван Вазов, посветено на Белоградчишките скали. В блога може да се прочете и разкажат

на Евгения Марс за съвместното ѝ пътуване до Белоградчик с големия български поет в зората на XX век.

„В момента децата са много трудни по отношение на генерирането на идеи, защото са пренаситени с информация. Затова работим в истински и интересен екип, в който не съм техният преподавател, който трябва задължително да ги научи, а съм част от тях и също научавам много. Екипната ни работа не е затворена по строгия, стандартен начин, скрита в рамката на учебния процес. Емоциите ни са във въздуха. Спазваме изискванията на учебната програма, разбира се, но отстояваме свободата си на творчество. Защото, за да си конкурентен на пазара, трябва да излезеш извън общоприетото, да измислиш нещо ново и оригинално“, разказва Галина Генова.

И когато заговаря за пазар и конкуренция, споделя и още една концептуална рамка и модел за интегрирано STEM обучение, която създават наскоро с възпитаниците ѝ от 19. СУ „Елин Пелин“ в София.

Проектът „Желатинова капсула за кафе – иновация от бъдещето“ е направен като уеб сайт с идеята да представи съчетание между иновативен продукт, екологично мислене и съвременни технологии в хранително-вкусовата промишленост. Целта е да се заменят традиционните кафе капсули, най-често направени от пластмаса или алуминий, с биоразградима алтернатива, а решението на поставената задача изисква от учениците не само прилагане на придобитите по отделните предмети знания и умения, но и иновативен подход и креативност.

Като ментор, Галина Генова споделя, че предварително направеното от учениците обстойно проучване показва, че на пазара не съществуват подобен вид капсули. Към момента обаче, твърди тя, популярна марка кафе е започнала да разработва продукта.

Може би наистина, както често се твърди, „идеите летят във въздуха“. А може би усилията на учениците са дали допълнителен тласък на нечий ентузиазъм и решителност. Едно е сигурно – както хората, заели местата си пред крепостта Калето в Белоградчик, вече 11-а година не спират да се зареждат от синергията между изкуство и природа в „Опера на върховете“, така и учениците получават заряд от вдъхновението на учителите си.

„Продължаваме да творим. В Гимназията с разширено изучаване на румънски език работим върху концепция за озеленяване на училището, а с колежата Диана Стоянова започваме проучване на българските митове и легенди, в това число – легендите за Белоградчишките скали – споделя Генова. – В подкрепа на образователния блог „Изкуство под звездите за тийнейджъри“, чиято роля включва и популяризиране на природното чудо в Белоградчик, анонсираме концерта на Б.Т.Р. на 22 август т.г. Емблематичната песен „Цвете от Луната“ ще прозвучи на сцената сред Белоградчишките скали, като изпълненията на утвърдената рок група, създадена като ученическа банда в Националната гимназия за древни езици и култури, са част от популярния културен форум в малкия северозападен град.“

За пета поредна година конкурсът „Добрите практики на фокус“ събира, описва и популяризира новаторски примери от работата на учителите в България. Организатори са фондацията „Заедно в час“ и образователният сайт prepodavame.bg. Тази година акцентът е поставен върху STEM образованието, което преобразява учебния процес, като свързва знанието с реални проблеми и решения.

Национално издателство „Аз-буки“ продължава да представя добри идеи на учители от страната, тъй като вярва, че споделянето им в педагогическата общност променя образователната система.

В този брой разговаряме с учителката по български език и литература в Езикова гимназия „Иван Вазов“ в Пловдив Елена Вързилова. Тя получава специалната награда на SiteGround за използване на изкуствен интелект в образованието с интердисциплинарния си проект „Анатомия на самотата: От острова до AI“. В него тя разглежда проблема за самотата, съпоставяйки романа на Даниел Дефо „Робинзон Крузо“ и истинския случай с трагичната смърт на американския тийнейджър Адам Рейн. Той отнема живота си 16-годишен през 2025 г., след като месеци наред общува с ChatGPT и обсъжда с него планове за това. Днес родителите му все още водят съдебни дела срещу съзателя на чатбота с изкуствен интелект – компанията Open AI, защото са убедени, че ChatGPT има вина за самоубийството на техния син.

Дияна КОЧЕВА

Дигиталната изолация е критичен проблем. Случаят с Адам Рейн показва колко фатални могат да бъдат последиците, когато изкуственият интелект замени човешкото общуване, разказва пред „Аз-буки“ Елена Вързилова. Тя е на мнение, че е крайно време възрастните да си дадат сметка, че докато те обмислят как да въведат изкуствения интелект в учебните часове, вече голяма част от учениците са попаднали в задънена улица. Изградили са вредни навици и култура за работа с него и погрешно разбиране за неговия смисъл и приложение.

„Няма учебен предмет в училище, по който децата целенасочено да се информират за всички рискове при работа с изкуствен интелект или да експериментират целогодишно с потенциалните му творчески възможности“, казва моята събеседничка. По думите ѝ учениците се самообучават и точно затова често не успяват да надскочат оценка „Среден 3“.

„Извън някои паралелки в специализирани училища в страната децата масово използват изкуствения интелект на примитивно базово ниво – копи-пейст. А наред с това и опасно припознават в него човешка компания, когато са сами“, отбелязва тя. Убедена е, че всеки учител през призмата на учебното съдържание по своя предмет не просто би могъл, а е длъжен да изгражда нова и необходима култура за използването на този мощен инструмент.

„Надявам се с този проект учениците ми да са разбрали посланието, че изкуственият интелект не е инструмент, с който да си създаваме нови социални проблеми, а средство, с което да опитаме да решаваме наличните такива“, обяснява учителката.

В проекта „Анатомия на самотата: От острова до AI“ Вързилова преплита учебното съдържание от няколко общообразователни предмета – литература, химия, биология, информационни технологии, математика, физическо възпитание и философия. И така в края на проекта заедно с учениците създават дигиталното приложение „Социален компас“. Основната му цел е да контролира и да предотвратява състояния като изтощение, дигитална изолация и заместването на реалното общуване с компанията на изкуствения интелект.

Работата по проекта протича най-общо в няколко фази. Първата включва работа с текста на известния роман „Робинзон Крузо“

на Даниел Дефо в съпоставка със случая на Адам Рейн.

„Използвахме работни листове с ключови въпроси и стигнахме до два важни извода“, обяснява учителката. Първият е, че Робинзон Крузо прекарва 28 години в пълна физическа самота, но оцелява психически, защото проявява воля, създава си режим, който неизменно следва, и полага физически труд. А вторият – Адам Рейн живее в ерата на абсолютна дигитална свързаност, но се срива психически, защото остава пасивен пред екрана и заменя реалния човек със софтуерна симулация.

В края на тази фаза учениците с помощта на учителката формулират пет кратки и бързо въздействащи крилати фрази. Целта е всяка една от тях да покрие ключови екзистенциални ситуации, като създаване на рутинен режим, изграждане на социална

връзка, бягство от зависимост, запазване на надежда и упражняване на физически труд.

„Тези текстове прехвърлихме към софтуерната матрица, за да се въртят като вдъхновяващи послания в горната част на интерфейса на дигиталното приложение, което изработихме в края на проекта“, посочва Вързилова.

Втората фаза на проекта обхваща етичния и философския анализ на проблема за дигиталната самота. В часовете по философия превръщат етичните категории в алгоритмичната логика на софтуера на приложението.

„Анализирахме конфликта между нерегулираната дигитална свобода – екранното време, и необходимостта от въвеждане на външни норми – функцията „Крузо аларм“, в дигиталното приложение за постигане на благоденствие“, казва тя.

Елена Вързилова: Винаги първо книгата ще подавам в ръцете на учениците си

„Аз съм учител по български език и литература – казва Елена Вързилова. – Книгата никога няма да бъде далече от ръцете ми и винаги първо нея ще подавам в ръцете на учениците си. И тъй като художествените текстове, без значение кога са създадени, владеят магията да пренасят през времето и пространството всяка мяра за света и живота по принцип, си мисля, че днес децата трябва да откриват в тях и добавена стойност.



Те трябва да изучават „Бай Ганьо“, за да могат да разпознават „ганьовщината“ както в чуждите, така и в собствените си дигитални профили и да избират гражданската доблест пред лесната популярност.

Ако четат „Железният светилник“, трябва да разберат, че традициите и моралът са онази здрава почва, върху която да градят своята идентичност в днешния така глобален свят. Винаги, когато е възможно, повдигам и теми отвъд литературните цели, защото днес алгоритмите вече влияят на много от нашите решения. И точно заради това децата днес се нуждаят от някакъв свой вътрешен филтър, за да не се изгубят. В това е и големият смисъл на проекта „Анатомия на самотата – от острова до AI“.

Снимка Езикова гимназия „Пловдив“



Социален компас срещу самотата в дигиталната ера

Без култура за работа с изкуствения интелект учениците попадат в задънена улица, казва Елена Вързилова – учител по български език и литература в Езикова гимназия „Пловдив“

Така успяват да направят разлика между илюзорната свобода, която е дигиталната зависимост и истинската свобода като самоовладяване. В приложението това се случва чрез волевия акт за приемане и изпълнение на мисия за физическа активност.

Правят и проучване сред учениците, защото искат да зададат автентични числени стойности в приложението. „Трябваше да разберем какво е средното време пред екран, след което човек се чувства напрегнат, изнервен, уморен. Така определихме т.нар. праг на „Крузо алармата“ за таймера в кода – 45 минути. С една дума, след 45 минути пред екрана приложението задейства алармата, която те кара да изпълниш мисия за физическа активност“, казва Вързилова.

В часовете по физическо възпитание си поставят три задачи. Първата е да създадат четири кратки, интензивни упражнения – до 60 секунди, базирани на теми от гимнастиката и стречинга, които да служат за отключване на софтуера. Втората е да запишат стойностите на пулса и субективното настроение в скала от 1 до 5 на всеки член от екипа, непосредствено преди и веднага след изпълнение на физическите упражнения.

След това заснемат кратки обяснителни видеа за всяка от физическите мисии, които после вграждат в кода на приложението. Те се появяват, когато потребителят достигне прага на Крузо алармата и трябва да се разтовари с упражнения.

В часовете по математика пренасят данните от експеримента по физическо възпитание в полето на математическия анализ и линейните функции. „Изчислихме индивидуалния процент на промяна. Изследвахме линейната зависимост. Доказахме, че по-интензивното изпълнение на физическата мисия води до право пропорционално нарастване на пулса и съответно до по-бързо отделяне на ендорфини“, обяснява Вързилова.

В приложението тези изчисления работят, като на всеки пет минути пред екран нивото на ендорфините пада, а нивото на кортизола се покачва. Нивата се променят след изпълнението на физическата мисия.

В часовете по биология проучват ролята на четири ключови хормона – кортизол, ендорфини, допамин и окситоцин, в контекста на самотата и технологиите.

„Научно обяснихме как липсата на движение покачва кортизола, как движението освобождава ендорфини, защо чатът с изкуствения интелект стимулира пасивно допаминовите пътища и защо изкуственият интелект не може да генерира окситоцин и да замести истинската взаимност. Така обосновахме вградените стойности за хормонална корекция в софтуера на приложението“, уточнява тя.

В часовете по информационни технологии правят „Златен промт“ за създаване на кода за приложението. Работят паралелно в две платформи за създаване на приложения: „Канвас“ и „Болт ню“. Затова и достигат до различни резултати като краен продукт.

„Повдигнахме важна тема – социалната изолация в света на дигиталната свързаност. И тук съвсем не е най-важен крайният резултат от проекта, а пътят, който децата извървяха веднага щом отворихме темата. А тя трябва да стои отворена, защото засяга пряко нашите деца“, категорична е Елена Вързилова.

За втора поредна година на официална церемония бяха връчени Националните награди за приобщаващо образование под егидата на МОН. Целта на инициативата, организирана от Регионалния център за подкрепа на процеса на приобщаващото образование – София-град, е да отличи личностите и образователните институции, които създават подкрепяща среда за всяко дете.

В този брой ви представяме Милена Рачовска – директор на Центъра за специална образователна подкрепа „Леда Милева“ в Долни Дъбник. Центърът получи първа награда в категорията за приобщаваща практика. Същественото в нея е, че специалистите не очакват детето и неговите учители винаги да търсят начини да достигнат до специализирана подкрепа. Тъкмо обратното – те се стремят подкрепата да стигне до тях в естествената образователна среда: в групите, в детските градини, в класните стаи, където се намират.

Зина СОКОЛОВА

Представихме устойчивия модел на ЦСОП „Леда Милева“ за предоставяне на директна специализирана подкрепа на деца и ученици в детските градини и училищата, в които те се обучават в Долни Дъбник – казва Милена Рачовска. – Работата ни не е насочена единствено към конкретното дете. Подкрепяме педагогическите специалисти, работим с родителите и съдействаме за адаптирането на образователната среда и педагогическите подходи към индивидуалните потребности на детето. Целта е не детето да се приспособява към непроменена среда, а средата да се променя така, че то да може да участва пълноценно в образователния процес. Само тогава приобщаването е реално, а не формално.

Още при преобразуването на помощните училища в центрове за специална образователна подкрепа през учебната 2017/2018 година ЦСОП „Леда Милева“ започва пилотно да прилага

*нов за България модел
за предоставяне
на специализирана подкрепа
директно в естествената
образователна среда
на децата и учениците*

– в детските градини и училищата. Практиката показва, че това е работещ модел, който осигурява реална и навременна подкрепа. Затова екипът продължава да го развива и надгражда, тъй като резултатите са значими не само за децата и учениците, но и за техните семейства и педагогическите специалисти в образователните институции.

„Това се превърна в устойчив модел на институционално партньорство, който през годините развиваме съвместно с образователните институции в Долни Дъбник – уточнява директорката. – Не заимствахме готов чуждестранен модел. Преобразуването ни в Център за специална образователна подкрепа и законовата възможност да предоставяме допълнителна подкрепа, ни насърчиха да приложим този модел пилотно. Така можем да използваме експертизата на екипа си в полза на местната общност и да подкрепяме децата там, където се обучават.“

През тези години в самите училища все още няма такива специалисти – нито логопеди, нито психолози, нито ерготерапевти. Екипът на Центъра участва в оценката на индивидуалните потребности, а след това предоставя и необходимата специализирана подкрепа. Възможността да правят това, се основава на професионалната им квалификация и на обучението, които са преминали. Моделът е апробиран по времето на предишния директор Татяна Митева, която

Да направим най-доброто за всяко дете

*Центърът за специална
образователна подкрепа
„Леда Милева“ в Долни Дъбник
с награда за приобщаващо
образование*

Снимка Олег Попов



Милена Рачовска – директор на ЦСОП „Леда Милева“ в Долни Дъбник (вляво), по време на връчването на Вторите награди за приобщаващо образование

вече е пенсионер. Но екипът вече поредна година продължава в тази посока, защото се вижда, че моделът работи.

Специалистите се стремят да направят най-доброто за всяко едно дете, и успяват. Директната подкрепа на място обхваща три образователни институции в Долни Дъбник. Всички тези специалисти работят и с децата в Центъра, които са по-тежките случаи с множество увреждания. Децата и учениците са записани в училищата, към които са насочени, и се обучават в изнесени групи и паралелки в Центъра – от подготвителна група до XII клас. Основната дейност на екипа включва както усвояването на учебно съдържание, така и

*развитието на умения
за комуникация,
познавателни и двигателни
умения и емоционална
регулация.*

В по-горните класове Центърът предлага и професионална подготовка, защото процесът на приобщаване не бива да приключи със завършване на училище. Ако могат да подпомогнат развитието на тези деца, давайки им основата, педагозите

биха се чувствали най-удовлетворени.

Екипът на Центъра работи много добре с родителите, семействата са незаменим партньор за специалистите. Те познават децата си и са ги наблюдавали в ситуации, в които педагозите не могат да присъстват. Тяхната информация е изключително важна и за оценяването, и за планирането на подкрепата. Важното е, че отношенията между родители и педагози се градят върху взаимно доверие, и целите, които си поставят и специалисти, и родителите, вече са реалистични.

Винаги когато в Центъра постъпва ново дете, започва първо комуникация с неговите родители, за да може да се определи ресурсът за напредък на детето, и съответно всичко това се упражнява последователно и вкъщи, и в образователна среда.

От тази година двама души от екипа преминават обучение в Училище за родители към УНИЦЕФ. Те правят много полезни работилници за родители и това продължава да бъде добра практика. Родителите с нетърпение очакват следващите занимания в работилницата. На тях те могат да споделят каквото ги вълнува, да задават въпроси към специалистите. За конкретните срещи педагозите правят гра-

фик с определени теми. Дава се буквално цялостен модел за приобщаваща подкрепа, както и директна специализирана подкрепа на родителите. Това води до повишаване на техните умения и създаване на условия за по-добро разбиране на потребностите на децата им, за да има по-ефективно взаимодействие и в семейната среда между дете и родител и съответно между семейството и специалистите.

Ако се работи само с детето, не може да се постигне траен резултат, категорични са педагозите. Трябва да бъдат подкрепени и хората, които са постоянно до него – родителите и специалистите. Тоест на всички нива работи тази подкрепа.

Много пъти родителите казват: „Искам да го видя да чете“. Но при децата с множество увреждания и с комплексни нужди от подкрепа това понякога е по-скоро непостижимо. Директорката дава следния пример. Ако при постъпването си едно дете има затруднения в комуникацията, то не може ясно да изразява потребности или реагира под напрежение. Затова след функционалната оценка и въвеждането на индивидуална подкрепяща комуникация от страна на всички специалисти – учители, логопеди, психолози, ерготерапевти, възпитатели, родители, постепенно детето започва да прави избор, да знае как да търси помощ, как да изразява желания.

„Като това не е само комуникативно умение, това вече е и намалена тревожност, подобро поведение – подчертава директорката. – Тоест тук вече сме дали на детето възможността да има контрол върху живота си, върху изборите си.“

За външен наблюдател това вероятно изглежда като много малки стъпки. Но те са толкова важни за специалистите, за конкретните деца, за техните семейства, тъй като

*тези малки стъпки буквално
променят всекидневието им.*

Невербалните деца почват да се хранят самостоятелно, използват думи или жестове. За екипа на Центъра получените резултати от продължилата с месеци и години последователна работа са значителен напредък. Важното е той да бъде реален, функционален и устойчив.

Сред основните предизвикателства в своята работа Милена Рачовска посочва подкрепата на родителите в процеса на осмисляне и приемане състоянието и потребностите на детето. Някои от тях много трудно приемат състоянието на детето си и диагнозата. Там има нереалистични очаквания за постижения на детето. Самият родител минава през този етап на отричане и неприемане, докато стигне до приемането.

„Това може би е основният проблем в работата с родителите – да се научим да говорим на един език и да можем да обясним защо състоянието на детето предполага такава и такава работа“, подчертава директорката.

Милена Рачовска често чува въпроса кое я задържа в тази професия. Тя се чуди как да обясни на хората колко благодарни могат да бъдат тези деца, колко любвеобилни са, с какъв трепет очакват да дойде учителят им. И ако човек умее да види и почувства това, ще може да разбере какво дава сили на специалистите да продължат напред.

„А пък ние всички сме част от този напредък и когато едно дете започне да общува, да изразява потребности, да е самостоятелно – това е такъв момент, който трудно може да бъде измерен с оценката, с документа. Но пък този напредък променя живота на детето и на неговото семейство – казва директорката. – Мен лично ме задържат и хората, с които работя. Когато имаш екип, който споделя твоята отговорност и вярва, че развитието е възможно дори в най-трудните случаи, си заслужава да упражняваш тази професия, която е далеч от рутината. Има, разбира се, и умора, и трудни решения. Много често се съмняваме. Но през годините съм разбрала, че тази работа е отговорност и към деца, и към семейства, към колеги, към всички, които ти гласуват това доверие. И именно това доверие, това усещане, че пред теб има реален смисъл, държи и мен, и колежите ми тук.“

Смехотерапия срещу гняв и стрес

През лятото в СУ „Св. Паисий Хилендарски“ в Хасково четат приказки, рисуват, играят волейбол и релаксират под звуците на чанове и сред благовонни аромати

Антоанета НАЙДЕНОВА

Масажиращ стол, люлка тип „утроба“, меки барбарони, лава лампа и звън на родопски чанове на фона на тиха музика. Това не е спа център, а специална антистрес зона в хасковското СУ „Св. Паисий Хилендарски“. През учебната година тя е място, където децата могат да отдъхнат, да споделят какво ги тревожи, и да се научат да овладяват напрежението. А това лято за първи път част от използваните там техники са включени и във ваканционната програма на училището.

Заниманията по смехотерапия и ароматерапия веднага привличат вниманието сред другите по-традиционни предложения в програмата. Но зад тях стои дългогодишна работа с децата, обяснява пред „Аз-буки“ зам.-директорът по учебната дейност Дамянка Русева.

„Антистрес залата се използва през цялата учебна година. Там учениците могат спокойно да седнат и да разговарят, да споделят своите проблеми, радости, интереси и вълнения, да се посмеят, да си починат и да се разтоварят“, разказва тя.

Ваканционните занимания са водени от педагогическия съветник Мария Кунчева, която е психолог по образование и вече 31 години работи в училището. Антистрес зоната е създадена по нейна идея през 2021 г. и е оборудвана със средства от дарения, събирани по време на благотворителни базари.

„Исках учениците да имат място, където в свободното си време или когато са подложени на силен стрес, да могат да отдъхнат, да споделят и да получат подкрепа“, обяснява Кунчева.

В стаята има масажиращ стол, който обхваща различни части на тялото, масажират за рамене и шезлонги, дифузер за ароматерапия, меки места за сядане и специално приглушено осветление. Използват се аромати на лавандула и мента, тиха релаксираща музика и автентични звуци на родопски чанове. Целта е напрежението постепенно да намалее, а учениците да се почувстват спокойни и защитени.

„Училището е място за развиване на знания и умения, но не бива да натоварва децата до степен, в която те да се прибират изтощени. Поставихме си за цел да им помогнем да се върнат у дома по-спокойни“, казва педагогическият съветник.

„Това е тяхното време и тяхното място“

За по-малките най-голямата атракция са масажиращият стол и люлката. По-големите ученици вече разбират по-дълбокия смисъл на техниките за справяне със стреса.

„Тийнейджърите осъзнават, че ако споделят и се отпуснат на фона на тиха музика, това може да им помогне. Те са подложени на сериозно натоварване – седем-осем часа, различни учебни предмети, различни преподаватели и характери в класа. Важно е да знаят, че има място, където могат да дойдат с приятел, да разкажат какво ги тревожи, и да бъдат изслушани“, посочва Кунчева.

Тя има собствен кабинет като педагогически съветник, но атмосферата в антистрес зоната променя начина, по който децата възприемат разговора.

Понякога отношението им към стаята се проявява по съвсем неочакван начин. Ученичка например поискала да облече новата си рокля и да се снима в антистрес зоната за видео в TikTok.

„Това е нейният начин да покаже, че мястото ѝ харесва и че възприема училището си като малко по-различно и по-интересно“, усмихва се Кунчева.

От зоната се възползват и учители, когато имат свободен час или след края на работния ден. „Понякога някой колега казва: „Хайде, дойде и моето време да вляза“, разказва педагогическият съветник.

Снимка СУ „Св. Паисий Хилендарски“ – Хасково



Новите технологии са част от всекидневната работа в СУ „Св. Паисий Хилендарски“

Усмивката като средство срещу гнева

В работата си Мария Кунчева прилага и техники, усвоени по време на обучения по смехотерапия при проф. Моника Балаян. Тя уточнява, че не е сертифициран терапевт, а предава знания и упражнения, които могат лесно да бъдат използвани във всекидневното.

Децата се учат да дишат дълбоко, да отпускат тялото си, да се усмихват и да реагират спокойно, вместо да отговарят с гняв.

„Когато им кажа, че дълбоко дишане, усмивката и няколко лесни упражнения могат да им помогнат да се справят със страха или неприятната емоция и дори да се представят по-добре в училище, те веднага отварят очи и уши“, разказва тя.

Според нея гневът е една от най-трудните за овладяване емоции. Затова децата трябва да получат практически средства, които да използват още при възникването на конфликт.

Антистрес зоната не е създадена в отговор на случаи на насилие, а е част от последователната превантивна работа на целия екип. Училищното ръководство се представлява от директора Павлина Попова и нейните заместници Дамянка Русева и Анастасия Петрова. Те заедно с педагогическия съветник, класните ръководители, родителите и Ученическият съвет се стремят да реагират още при първите признаци на напрежение. И разрешават конфликтите в зародиш.

Училището има дългогодишен опит в програми за превенция на агресията и насилието. Реализирало е инициативи като „Силни без насилие“, „Училище без насилие“, „Общността в отговор на насилието“, клуб „Училищна медиация“ и „Училище за родители“. По проект за училище без насилие то е класирано на второ място в страната.

Приказки за малките и волейбол за големите

За учениците от начален етап са организирани занимания под наслов „Приказен свят“ и „В света на приказките“. Децата четат, рисуват, апликират и общуват със своите учители в по-свободна обстановка. В групите се включват ученици от I до IV клас.

По-големите тренират волейбол няколко пъти седмично. Интересът е сериозен, а амбицията на преподавателя е да бъде създаден волейболен клуб, тъй като в момента в Хасково няма такъв.

Ваканционните дейности имат не само образователна, но и социална роля – дават възможност на децата да прекарват част от свободното си време в сигурна среда, да общуват и да развиват интересите си.

А за бъдещите първокласници ваканцията ще завърши с първи срещи с училището. За трета поредна година в началото на септември ще бъдат организирани занимания, които да им помогнат да прекратят прага му без обичайното притеснение от първия учебен ден.

След предварителна среща с родителите децата ще се запознаят със своите учители, ще четат, рисуват, апликират, ще участват в спортни игри и ще разгледат училището и близкия парк.

„Така бъдещите първокласници предварително се запознават с учителите и обстановката. Това помага да се избегне стресът, който някои деца изпитват на 15 септември“, обяснява Русева.

Пилотно училище за приобщаващо образование

Грижата за спокойствието на децата е свързана и с повече от две десетилетия опит в приобщаващото образование. Още през 2002 г. СУ „Св. Паисий Хилендарски“ е сред първите пилотни образователни институции в Хасковска област, които започват работа по проекти за интегриране на деца със специални образователни потребности. Близостта до дневен център за деца с увреждания и наличието на достъпна архитектурна среда също подпомагат процеса.

Днес в училището се обучават около 30 деца със специални образователни потребности. С тях работят трима ресурсни учители, логопед и отделен психолог. Учениците посещават часовете със съучениците си, когато състоянието им позволява, а при необходимост са подкрепяни от родител или личен асистент.

„Не ни беше никак лесно, но разбрахме, че не е невъзможно. Заедно с училищната и родителската общност успяхме да създадем позитивна среда, в която децата да се развиват, да се обучават и да се чувстват комфортно“, казва Кунчева.

Натрупаният през годините опит е помогнал и на учителите. Много от тях са преминали специализирани обучения и познават особеностите на работата с тези деца. А съучениците им проявяват забележителна толерантност.

От килийното училище до STEM центъра

Съвременните практики се развиват в училището, което тази година навършва 175 години. Началото е поставено през 1851 г. в двора на намиращата се наблизо църква „Св. Георги“. Там е открито килийно училище за българските деца от тогавашната Чобан махала. Първият известен учител е Станчо Кожухаров.

През годините училището преминава през различни преобразувания. Било е Начално училище „Фердинанд I“, Народно първоначално училище „Отец Паисий“, основно и единно средно политехническо училище, преди да се превърне в днешното СУ „Св. Паисий Хилендарски“.

Сега в него се обучават 577 деца от I до XII клас, а педагогическият екип наброява близо 60 души.

Гимназиалният профил се определя след проучване на интересите на седмокласниците. През последните години училището е предлагало профили „Предприемачески“ и „Природни науки“, като учениците участват и в избора на допълнителните профилиращи предмети.

„В Хасково има филиал на Тракийския университет и много от нашите ученици избират да продължат обучението си в него, за да станат медицински сестри или акушерки“, уточнява Дамянка Русева. Това обяснява и желанието им да предпочетат като профилиращи предмети химията и биологията.

През май 2026 г. отваря врати и нов STEM център с три кабинета. Още преди официалното му откриване училището прилага проектно и интердисциплинарно обучение. Ученици разработват интерактивни туристически карти, създават уебсайтове за културните връзки между България и Великобритания и участват в уроци, които обединяват природни науки, информационни технологии, чужди езици и изкуства.

„Новите технологии и STEM центровете дават много възможности. Но живият контакт с човека до теб, който да те изслуша и напътства, остава по-истински, ценен и смислен“, убедена е Мария Кунчева.

Двестагодишният страж

Историята на училището има и свой жив пазител. В двора се издига полски бряст на приблизителна възраст около 200 години. Дървото е високо 14 метра, а обиколката на ствола му е 3,5 метра. През 2018 г. със заповед на министъра на околната среда и водите е обявено за защитено вековно дърво – първото с такъв статут в Хасково. В училищния блог децата го наричат „нашата памет“ и го описват като страж, който свързва миналото, настоящето и бъдещето. Вековният бряст помни войни, гладни години и ученици със закъпени дрехи и комат сух хляб в торбичките, но не помни училището някога да е затваряло врати.

След извършена санитарна резитба брястът е загубил част от някогашното си величие, а един от краищата му започва да съхне. В училището се надяват вековният му символ да се възстанови.

Тази есен поколения учители и ученици отново ще се съберат под знака на Паисий. Традиционните Паисиеви дни в края на октомври ще включват изложби, рецитали и различни ученически прояви, а кулминацията ще бъде честването на 175-годишнината.

Подробностите все още се подготвят, но една от идеите е „Среща на поколенията“. Тя ще отдаде почит на учителите и учениците, които през близо два века са оставили частица от себе си в училището. А дотогава вратите му остават отворени и през лятото – за приказки, рисунки, волейбол, споделяне и няколко прости, но важни урока: как да дишаш дълбоко, да се усмихнеш и да не позволяваш гневът да говори вместо теб.

250 ученици учат и развиват умения в Лятната академия на „Заедно в час“

Близо две седмици деца от I до XII клас работят по проекти, а млади учители прилагат на практика наученото в програмата „Нов път в преподаването“

Близо 250 ученици от I до XII клас се включиха в тринадесетото издание на Лятната академия на фондация „Заедно в час“, която се провежда в 90. СУ „Генерал Хосе де Сан Мартин“ в столичния квартал „Люлин“.

В продължение на две седмици децата не само преглеждат учебния материал, но и развиват умения за работа в екип, критично мислене, самостоятелно учене и презентиране.

Диляна КОЧЕВА

Участниците са разпределени по възрастови групи, а във всеки клас преподават по четирима учители. Освен часовете по български език и литература и математика програмата включва чужди езици, природни науки, философия, изобразително изкуство, музика, физическо възпитание и други предмети според професионалния профил на преподавателите.

„Нашата цел е децата не просто да си припомнят материала от учебната година и да попълнят пропуските си, а преди всичко да развиват умения като работа в екип, самостоятелно учене, представяне на наученото и уверена комуникация. Много внимание отделяме и на социално-емоционалното учене“, казва Ирина Борисова-Гуновски, старши специалист „Маркетинг и комуникации“ във фондация „Заедно в час“.

По думите ѝ още в началото на Академията учениците попълват въпросници, чрез които учителите се запознават с начина им на учене, интересите и затрудненията им. Това позволява обучението да бъде съобразено с индивидуалните потребности на всяко дете.

Една от най-ценните обратни връзки, които получават от учениците, е, че времето в Академията се различава от това в училище.

„Това означава, че учениците усещат разликата – повече практически задачи, повече работа в екип и по-активно участие в учебния процес“, отбелязва Борисова-Гуновски.

Лятната академия е и практическата част от обучението на участниците в програмата „Нов път в преподаването“. След двуседмичен Летен институт бъдещите и младите учители влизат в реална класна стая, където прилагат наученото с подкрепата на ментори.

Тази година програмата поставя специален акцент върху преподавателите с до пет години педагогически стаж.

„Установихме, че именно младите учители са най-заstraшени от професионално прегаряне и най-често напускат системата още през първите години. Затова насочихме усилията си към тяхната подкрепа, както и към хората, които тепърва навлизат в професията“, обяснява Ирина Борисова-Гуновски.

По думите ѝ двуседмичният формат на Академията също не е случаен. „През годините установихме, че една седмица не е достатъчна, за да започне изграждането на нови умения. Затова държим децата да участват в цялата програма, за да получат максимална полза от преживяването“, казва тя.

В този брой „Аз-буки“ дава думата на две от младите преподавателки – Любомира Иванова и Тони Бояджиева, които тази година преминават през обучението „Нов път в преподаването“ на фондация „Заедно в час“ и правят следващата важна крачка в професионалния си път като учители.

Снимки Фондация „Заедно в час“



По време на Лятната академия децата развиват умения за работа в екип, самостоятелно учене и критично мислене

Любомира Иванова: Работата с деца е най-смислената инвестиция в бъдещето

Пет години Любомира Иванова работи като редактор на учебници по биология. Всеки ден се грижи учениците да получават качествени учебни материали, но остава далеч от най-важното за нея – преподаването в класната стая. Макар да има педагогическа правоспособност по специалността „Философия“, дълго не се осмелява да стане учител. Не защото не иска, а защото се притеснява, че не е достатъчно подготвена.



„Мечтата да бъда учител, винаги е съществувала. Но не можех да намеря смелост да вляза в училище. От университета излязох с много малко практика и оставах с усещането, че не знам достатъчно. Страхувах се, че няма да се справя и ще се откажа“, признава тя пред „Аз-буки“.

Краткият опит като заместващ учител само затвърждава нейното желание да преподава. Трите месеца в класната стая са сред най-смислените в живота ѝ, но и тогава усеща, че има нужда от повече подкрепа. Затова, когато научава за програмата на „Заедно в час“ – „Нов път в преподаването“, вижда възможност не просто да започне работа в училище, а да бъде подготвена и подкрепена още в първите си стъпки.

Почти по същото време 131. СУ „Климент Аркадиевич Тимирязев“ в София обявява свободно място за учител по философия. Любомира кандидатства и днес вече е част от екипа на училището.

„Попаднах в много млад колектив. Колегите са ентусиазирани и вярват, че могат да променят образователната система. Това много ме мотивира“, казва тя.

Лятната академия на „Заедно в час“ е първото ѝ лято като преподавател. Работи с бъдещи осмокласници и няколко деветокласници, които изучават философия, химия, икономика и италиански език. Още през първите дни остава приятно изненадана от желанието на учениците да участват активно и да задават въпроси.

„Децата са изключително любознателни. Вече създадох

приятелства, работят в екип и с желание се включват в дискусии. Дори тези, които първоначално са дошли по настояване на родителите си, постепенно започват да участват с желание“, обяснява Иванова.

В часовете си тя не разчита на механичното заучаване на факти, а се опитва ученикът винаги да бъде активната страна в обучението. „Не искам просто да им предавам информация. По-важно е сами да достигнат до знанията чрез дискусии, работа по двойки, игри и анализ на текстове. Когато открият сами отговора, знанието остава за много по-дълго“, казва тя.

Точно затова поставя особен акцент върху развиването на функционалната грамотност – уменията учениците да четат с разбиране, да откриват важната информация, да изграждат собствена позиция и да я защитават с аргументи.

Сега в Лятната академия обсъждат каква е разликата между философ и мъдрец, между митологичното и философското мислене, кога започваме да философстваме и други теми, които се превръщат в средство за развиване именно на тези умения.

Извън училище Любомира посвещава голяма част от свободното си време на друга кауза – помощта за бездомните животни. Организира доброволчески кампании и вярва, че съпричастността не се възпитава с думи, а с личен пример. Според нея училището трябва да изгражда активни граждани, които умеят да разпознават проблемите и да търсят решения за тях.

„Човек трябва да има каузи. За мен образованието е най-голямата от тях. Ако помогнем на едно дете да изгради ценности, да бъде отговорно към хората, животните, природата и обществото, това ще промени не само неговия живот. Ще промени и средата, в която всички живеем“, категорична е тя.

Именно затова, въпреки че остава сигурната работа зад редакторското бюро, днес младият педагог не съжалява за избора си. Защото вярва, че най-важните уроци не са в учебниците, а в класната стая и в разговорите с учениците.

„Работата с децата е най-смислената инвестиция, която можем да направим в бъдещето. Ако искаме след години да живеем в по-добро общество, трябва да започнем от класната стая“, категорична е Любомира Иванова.

Тони Бояджиева: Учителите и родителите са от един отбор

Тони Бояджиева не е от хората, които тепърва откриват учителската професия. Още от ученическите си години знае, че това е нейният път. Завършва „Начална училищна педагогика“, но вместо веднага да влезе в класната стая, избира различна професионална посока. Започва работа в отдел „Образователни програми“ на Националната галерия, където създава такива и води занимания за деца, разказва им за изкуството и превръща музея в място за открития.

„Каквото и да съм работила досега, винаги е било свързано с деца. Но винаги съм знаела, че мястото ми е в училище“, казва тя.

От септември тази година мечтата ѝ е на път да се сбъдне. Тони ще започне работа в 69. СУ „Димитър Маринов“ в столичния кв. „Дружба“, а първите ѝ възпитаници ще бъдат първокласници. Именно затова избира да се включи в Лятната академия на „Заедно в час“. Използва я, за да направи първите си стъпки в училището с подкрепа и увереност.

За Програмата знае още от гимназията. Следила е дейността на Фондацията през годините и никога не е имала съмнение, че един ден ще стане част от нея.

„Когато реших, че е време да започна работа като учител, знаех, че „Заедно в час“ ще е мястото, което ще ми помогне. И до момента не съм се разочаровала“, казва Бояджиева.

По време на Лятната академия Тони е класен ръководител на първокласници и преподава изобразително изкуство. Именно ролята на класен ръководител е тази, за която мечтае най-много.

„Искам да вървя с едни и същи деца години наред. Да ги видя как порастват, как се променят, как започват да четат, да пишат, да откриват света. Това е най-хубавото в професията“, категорична е тя.

На мнение е, че ролята на учителя в начален етап е не само да преподава букви и цифри, но и да постави основите, върху които детето ще върви напред в образованието си чак до XII клас.

„От I до IV клас се изразяват четивната грамотност, уменията да пишеш, да смяташ и да мислиш. Това е основата, върху която после се надгражда всичко останало. Затова намирам огромен смисъл именно в работата с най-малките“, аргументира се младата учителка.

Наясно е, че класният ръководител носи огромна отговорност. Според нея той е човекът, който прекарва с децата почти толкова време, колкото и техните родители.

„Класният ръководител понякога е половин родител, а понякога и цял. Децата са с нас през по-голямата част от деня и това създава много силна връзка“, казва тя. Точно затова вярва, че учители и родители никога не трябва да застават от двете страни на барикадата.

„Родителите са наши съюзници, както и ние сме техни. Детето трябва да бъде по средата: от една страна да държи родителите си, от другата – своя учител, и всички да вървим в една посока. Ако има различия, те трябва да бъдат преодоляни навреме, защото целта ни е една и съща – доброто на детето“, казва тя.

Макар през септември да започва работа в занималня с първокласници, Тони не се притеснява от предизвикателството. Усмивка се, когато говори за следобедните часове, в които децата вече са изморени. „По-скоро ще им бъде приятел, отколкото строг учител. Вярвам, че ще намерим общ език“, споделя учителката.

А най-важният урок, който иска учениците ѝ да запомнят, не е записан в никой учебник: „Искам да ги науча да бъдат добри и любознателни. Любознателството е това, което кара човек да учи цял живот. Ако едно дете изгуби желанието си да учи още в училище, много трудно ще го открие отново като възрастен“.

И когато говори за доброта, Тони няма предвид само отношенията в класната стая. „Искам да бъдат добри със съучениците си, с учителите си, с хората около тях. Да станат добри хора“, обяснява тя.

Това е нейната мотивация да работи в класната стая – мястото, за което мечтае още от ученическите си години и където вярва, че може да направи най-голямата промяна.



Снимка: Областна управа – Бургас



Работен момент от проекта

Бургас дава думата на младите

Ученици и студенти влизат в ролята на държавници

Дона МИТЕВА

Бургас се превърна в сцена на едно от най-интересните младежки образователни събития на лятото – симулацията „Модел Република България – Чайка“. Това е поредното, 12 издание на инициативата, но първото, което се проведе в морския град. То се осъществява по формат, разработен от „България на младите“.

В продължение на пет дни в края на юли ученици и младежи от 15 до 29 години с интерес към обществен живот, политиката, правото и дебатите имаха възможност да се потопят в реалната работа на българските държавни институции, като влязат в ролята на народни представители, министри, президент и журналисти. Те имаха шанс да се запознаят отблизо с функциите на институциите, да участват в дебати, да представят и защитят своите виждания за развитие на страната, да развият презентационните си умения, критическо мислене и работа в екип.

„Модел Република България – Чайка“ е инициатива на Ученическия комитет към Община Бургас (УКОБ). Подкрепа на проявата дават още Регионалното управление на образованието, Младежкият международен център, ПГ по транспорт и ПГ по компютърно програмиране и иновации. Организационният екип е съставен от участници в предходните издания на инициативата. Ръководител на проекта е 17-годишният ученик от ПГ по транспорт в Бургас Константин Георгиев.

Младите хора от цялата страна показаха много добри познания за механизма на провеждане на парламентарно заседание. Бяха изучили поведението на депутатите според техните политически убеждения. Показаха владее на ораторското изкуство, съдържателно дебатирание и работа в екип.

Областният управител Дико Диков приветства участниците и заяви, че е приятно изненадан да види пред себе си толкова млади и умни хора, които не са

безразлични към политическия живот в страната и имат своето виждане за развитието ѝ.

Следвайки процедурата, в импровизирания парламент в ролята на временен председател влезе зам.-областният управител Георги Маджаров. След постъпили предложения и гласувания неговото място беше предадено на Константин Георгиев. „Ние – ученици и студенти, също се увличаваме по национални и международни теми, а не толкова по регионалните или такива с областен характер“, смята Константин Георгиев. Той е добре познато лице сред ученици, учители и младежки организации не само в града край морето. Всички с любов го наричат Коце Президента. През годините младежът се утвърждава като активен участник в ученическите структури, като председател на Ученическия съвет в ПГ по транспорт в Бургас и председател на Ученическия комитет към Община Бургас. Една от максимите му е: „Важно е институциите да работят заедно и да се вслушват в младите“.

Младежът коментира пред медиите, че често е наблюдавал дебатите в парламента. Проверил е Правилника за организацията и дейността на НС, съответно и това при какви обстоятелства се налагат наказания. „Разбира се, това е симулация. Тук сме, за да се учим“, заключи той.

В рамките на симулацията участниците създадоха парламентарни групи, обсъждаха законопроекти, участваха в парламентарен контрол, формираха Министерски съвет, вземаха решения по актуални обществени казуси и защитаваха позициите си в оживени дебати. Ролята на журналистите също беше ключова – те следяха заседанията, задаваха въпроси и отразяваха случващото се, както в реалния обществен живот. Младежите показаха висока ангажираност, подготвеност и желание да търсят решения на важни за обществото теми.

Поздравителни адреси младите хора получиха от президента Илияна Йотова, председателя на Народното събрание Михаела Доцова, министър-председателя Румен Радев и от министъра на образованието и науката проф. д-р Георги Вълчев.

Приобщаването на всички деца е основна цел в Смолянско

Ангел ДОБРИКОВ

В предложената за приемане от смолянския Общински съвет Програма за закрила на детето в община Смолян за 2026 г. се откроява разделът „Образование, изграждане на компетентности и осигуряване на равен достъп до качествена предучилищна подготовка и училищно образование“.

Заложените основни цели и дейности за закрила на децата в Смолянско в сферата на предучилищното и училищното образование са: осигуряване правото на равен достъп до образователни услуги; ограничаване броя на децата, отпадащи от образователната система поради социални причини и на тези с поведенчески проблеми; спазване на разпоредбите за записване на подлежащите за задължително предучилищно и училищно образование; спазване на изискванията за прием в I клас в училищата на територията

на община Смолян; проследяване и контрол за „движението“ на децата и учениците; прилагане на Механизма за съвместна работа на институциите по ПМС №100/08.06.2018 г.; осигуряване на качествено образование и интеграция на ромските деца в единна образователна среда; координация и контрол за повишаване квалификацията на педагогическите специалисти. Оперативна цел на Програмата е и приобщаването на децата със специални образователни потребности и на тези от етническите малцинства.

Изпълнението на дейностите за закрила е възложено на Община Смолян, РУО – Смолян, детски градини и училища, дирекция „Социално подпомагане“ – Смолян, отдел „Закрила на детето“, РЦППО, ЦОП и Местната комисия за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни. Финансирането е осигурено в рамките на бюджета на институциите.

За втора поредна година Регионалният център за подкрепа на процеса на приобщаващото образование в София-град връчва наградите за приобщаващо образование. Те имат за цел да покажат добрите примери в образователната система, която се стреми да подхожда с разбиране и подкрепа към индивидуалните различия на учениците и да създаде подкрепяща среда, в която всеки от тях да има равен шанс за своето развитие. Но кои са хората зад наградите? В какво се изразява успехът за тях?

Днес се срещаме с началния учител в СУ „Трайко Симеонов“ в Шумен Хатидже Мухарем и с помощник на учителя Ася Цветанова от СУ „Професор Константин Иречек“ в София. С тях разговаряме за смисъла на приобщаващото образование.

Виктория ГЪЛБОВА

За мен приобщаващото образование означава да създам среда, в която всяко дете се чувства прието, уважавано и подкрепяно. Стремя се да ги опозная като личност и да адаптирам задачите и методите на преподаване“, разказва пред „Аз-буки“ началният учител в СУ „Трайко Симеонов“ в Шумен Хатидже Мухарем. Тя получава награда в категория „Начален учител, работещ в приобщаваща среда“. Завършва магистърската си степен в Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“ през 2022 г. със специалност „Начална училищна педагогика – Иновации в началното образование“. Същата година започва професионалния си път в училището, в което работи и днес. Още в началото на своята работа като преподавател Хатидже Мухарем осъзнава, че всяко дете е различно и учи с различно темпо. Тогава се проявява желанието ѝ да направи така, че всеки един от учениците ѝ да може да разбира това, което се преподава. Така започва своето обучение по приобщаващо образование.

В практиката си Мухарем използва проектно базирано обучение, игрови методи и социално-емоционално учене.

Като най-голямото предизвикателство в работата си определя откриването на правилния подход към всяко дете. Това изисква постоянна адаптация и много подготовка.

Хатидже Мухарем ни разказа за опита си с един от нейните ученици в I клас, който в началото бил по-затворен и по-трудно общувал. С повече индивидуално внимание и разговори с класа постепенно детето открива своите силни страни. Към края на първия срок то става доста по-уверено и се чувства прието сред своите съученици.

В процеса на приобщаване децата се учат едни от други, като тези в норма развиват търпение, приемане и съпричастност чрез общуването и взаимодействието със своите съученици със специални потребности. „Важна роля имат и родителите, тъй като тяхното отношение оказва влияние върху нагласите и поведението на децата“, обяснява моята събеседничка.

Като всекидневна практика в клас Мухарем казва, че използва емоциометър, чрез който всяко дете отбелязва как се чувства. Друг успешен метод в обучителния процес са и кутиите за анонимна обратна връзка, чрез които учениците споделят какво не са разбрали и има нужда да обсъдят отново.

„Наградата за мен е огромна чест и признание, но не я приемам като лично постижение, а като оценка за труда на всички колеги. Истинският успех е да видя как едно дете започва да вярва в себе си“, сподели още тя.

Сред наградените преподаватели е и Ася Цветанова. Отличието ѝ е в категория „Помощник на учителя, подкрепящ образованието“. Ася Цветанова завършва Софийски университет „Свети Климент Охридски“ със специалност „Педагогическа психология“. Малко след това започва професионалния си път в 56. СУ „Проф. Константин Иречек“ в София.

„Удоволствие“, така само с една дума Ася Цветанова определя работата си.

Децата се учат едно от друго

Учителят е пример не само в класната стая, а във всеки момент от обучението

Снимка: Личен архив



Хатидже Мухарем

Снимка: Олег Попов



Ася Цветанова

Галина Сакарова, директор на СУ „Трайко Симеонов“ – Шумен:

„Награждаването на Хатидже Мухарем с Националната награда



„Приобщаващ учител“ в начален етап е напълно заслужено признание за нейния отдаден труд, професионализъм, педагогическа зрялост и дълбоко разбиране за детската психология. Тя е и част от съблюдащата се мечта за привличането и задържането на млади учители в образователната институция. С успешната си практика Мухарем ежедневно допринася за изграждането на съвременна, подкрепяща и позитивна учебна среда. Със своя подход Хатидже Мухарем показва, че истинското приобщаващо образование е мисия на сърцето, подплатена с висока подготовка и непрекъснат стремеж към развитие. Тя успешно прилага наученото на практика, като помага на своите ученици не само да усвояват знания, но и да развиват ключови житейски умения, емпатия и себепознание. Тя е ярък пример за новото поколение български учители, а нейният успех е вдъхновение за цялата педагогическа общност.“

Д-р Евгени Балтаков, директор на 56. СУ „Проф. Константин Иречек“ – София:

„Ася Цветанова беше първият помощник на учителя, който сме имали



въобще в училище. Това беше преди три години, когато имаме един много труден I клас. При записването реално не разполагаме с данни дали децата имат необходимост от допълнителна подкрепа, и в процеса на обучението се оказва, че има повече деца със специфични потребности, отколкото очаквахме. Така се наложи да назначим помощник на учителя. Цветанова беше един от кандидатите – млада, нахъсана, продължаваше образованието си, и решихме да ѝ дадем шанс. Нейният подход работи. Класът се успокои, а децата със специални потребности получиха необходимото персонално внимание, без останалите ученици да бъдат ощетени. Видяхме, че това е успешен модел, и вече работим с още помощници на учителя. Тази длъжност е изключително важна, защото позволява спокойно обучение за всички ученици. За съжаление, децата със специални потребности стават все повече и повече и смятам, че помощникът на учителя трябва да бъде педагогическа длъжност. Гордеем се с госпожа Цветанова и се надяваме нейният пример да вдъхновява и другите млади специалисти, вече част от екипа ни.“

При работата ѝ с деца със специални потребности най-важно за нея е да подхожда с усещане, с любов, да проявява разбиране и търпение към нуждите и възможностите на всяко дете.

„Ако нямам разбиране към тях, те го усещат. Трябва да чувстват, че наистина искам да им помогна. Иначе нещата не се получават.“

Най-големи предизвикателства Ася Цветанова открива при родителите, не толкова с децата. Проблем се явява това, че много от тях не искат да признаят, че детето им има дефицит. И тогава работата на преподавателите се изразява в това да покажат на родителите, че няма от какво да се притесняват, да бъдат мост между децата със специални потребности, останалите ученици и педагозите.

„По никакъв начин не представяме тези деца като различни. Учим останалите да им помагат и да постъпват с разбиране“, обяснява тя.

Ася Цветанова сподели опита си с дете от аутистичния спектър, което е невербално. Това, което прави на първо място, е да обясни на останалите деца как да го разбират, и по този начин те успяват да го приемат. Към момента това дете е сред най-добрите по математика в класа. По думите ѝ този резултат е постигнат с много работа, много усилие и задълбочено познаване на всяко едно от децата в класа. С този пример много ясно се вижда как работата по интеграция на децата със специални потребности става екипна, когато има специалист, който да вложи усилията на всички в обща кауза.

„Имаме екип за подкрепа – психолози, ресурсни учители, а аз работя с тях в самите часове. Един от основните успехи е именно екипната работа“, посочва Цветанова.

Друг пример, който дава, е за дете с дефицит на внимание и хиперактивност. При него ситуацията е по-трудна, тъй като то проявява агресия към другите деца, но с работа и говорене успяват да го интегрират в класа.

Най-скорошният казус в училището е с дете с много сериозни поведенчески проблеми. Не слуша никого, отказва да пише, и понякога просто става и тръгва, без никой да може да го спре. Един ден детето тръгва към преподавателя си, като бута всичко по пътя си. Вместо да опитва да го спира със сила, Ася Цветанова го хваща за ръката и го прегръща. Постепенно детето се успокоява, разплаква се и изразява желание да сподели какво му се случва.

„За мен това беше голям успех, защото за първи път някой успя да го накара да проговори“, обяснява тя.

Приобщаващото образование създава среда на обмен, в която да има повече разбиране към различията и възприемането им като нещо хубаво и полезно. Така децата в норма също виждат възможността и те да учат от съучениците си със специални потребности. Цветанова сподели, че вече в класа се възхищават на детето, което е силно по математика, а момичето с хиперактивност е намерило приятелки и ги учи да правят гривнички.

По думите ѝ учителят е пример за децата не само в класната стая, а във всеки момент. Необходими са обаче повече специалисти, повече екипна работа и постоянна обратна връзка между учителите, родителите, децата и специалистите.

„За мен успехът е прогресът на тези дечица. Да се почувстват, че са част от обществото“, завършва тя.

Снимки на лисици в София бяха публикувани наскоро в медиите. Нормално ли е да срещаме хищника в града? На този въпрос търсим отговор от проф. Николай Спасов от Националния природонаучен музей при БАН. Оказва се, че присъствието на лисици в столицата не учудва специалиста.

Зина СОКОЛОВА

Диви животни на гости в града

Горските обитатели са много пластични и се приспособяват лесно към човешката среда, казва проф. Николай Спасов от Природонаучния музей

Снимка: Личен архив



Животните са много пластични и умеят да се приспособяват лесно към човешката среда – казва ученият. – Такива примери имаме много. Навремето моят колега, орнитологът проф. Димитър Нанкинов беше написал дебела книга за птиците на София, защото в града има голям брой видове птици. Те обаче не са постоянно едни и същи, защото се променят условията. Спомням си например, когато бях дете, на площад „Славейков“ имаше периоди, в които върху дръвчетата се събираха толкова много врабчета, че човек не можеше да чака на спирката за трамвая, защото щяха да го „нацвкват“, както се казва.“

Професорът разказва, че е виждал учудващи животински екземпляри в София. В колекциите на Музея например има череп и кожа на пъстър пор. А европейският пъстър пор е животно, което в момента е в световната Червена книга. Хванат бил край Министерския съвет, където беше и ЦУМ. Това може да се обясни с факта, че през 50-те години на миналия век животът в центъра е бил доста по-спокоен. Сега едва ли можем да видим този вид в София, но ученият лично е виждал белки.

„През 90-те години видях по снега върху покрива на Музея дияра на белка – спомня си Николай Спасов. – Казах си да, следите са от белка. И може би месец-два след това, като излизах по тъмно от входа на Института, беше отворена вратата и виждам как едно животно се вдига на задните си лапи. То не ме виждаше, но усещаше, че някой идва. И това беше белка. Още месец-два по-късно две белки се сбиха точно на спирката на тролея пред музея. Така че животните умеят да се приспособяват. Преди една-две години ми изпратиха снимка на чакал в София, което е доста по-учудващо от лисицата.“

Чакалът е сниман до една боклукчийска кофа. Бил е доста охранен и явно добре е преживявал в градски условия. Професорът предполага, че може би животното не е живеело изцяло в града. Но явно е обичало да гастролира тук. Николай Спасов си спомня как на един симпозиум пред участниците прожектират филм за фауната на Чикаго. Авторите снимали в градска среда американски койот, който живеел в парковете на града и нощем ходел по улиците и навещавал мазетата на хората. А това е вид, за който човек не би казал, че може да се срещне в такъв голям град. Така че намирането на лисици в София не е нещо изключително.

Вярно е и това, че днешните лисици са променили поведението си, или по-скоро променило се е отношението към тях. Една от причините те да се размножават по-необезпокоявани отпреди, е, че вече буквално са „демоде“ – кожата им вече не са така интересни. И ловците губят интерес към тях, защото не се котират на пазара. Никой вече не носи така модните през 50-те и 60-те години на миналия век палта или яки от лисичи кожи, на някои от които се вижда дори препарираната глава на животното. Заради това лисиците са били преследвани и по тази причина се научават да бягат от хората. И наистина, да види човек в града лисица, навремето е било абсурдно.

„Но още преди 7–8 години моя позната ми каза, че е била някъде на хотел в полите на Пирин – разказва проф. Спасов. – Там редовно идвала лисица, която се научила да яде почти от ръката ѝ. В София съм чувал за лисици, които са съвсем спокойни, защото никой не ги преследва. В английските паркове това отдавна е така и там лисиците си живеят, а хората

им дават храна.“

Според професора днес младите хора и децата по-скоро биха ѝ се радвали, а тя може да очарова хората. Но при всички случаи не трябва да се подценява, тъй като е диво животно. И не трябва да се поощряват децата да се доближават и да ѝ дават храна, защото тя има светкавичен рефлекс и може да захване нечия ръка. Ученият е убеден, че е по-скоро положителен фактът, че лисиците вече могат да живеят спокойно и в градска среда.

И ако никой вече не преследва лисиците, не така стои въпросът с вълците, казва проф. Спасов, който е специалист по хищниците. Те продължават да бъдат убивани, защото хищникът нанася щети както на дивеча, така и на домашните животни, които се гледат на открито. По тази причина, въпреки че вече съществува план за действие за опазване на вълка, той продължава да е ловно животно. През лятото вълците рядко биват убивани, защото ловът на вълци не е лесен, а тогава те отглеждат малките си и са по-потайни. Това става обикновено при хайките зимно време. Така или иначе, вълкът е преследван, убиван, но числеността му в България е постоянна и не е малка. Тоест, въпреки че не може да се каже какъв приблизително е техният брой, той е разпространен навсякъде, където има добри условия за него, така че няма опасност в момента от изчезването му. В Европа също вече не е застрашен, макар че е имало години, в които е бил на ръба, с изключение на северните територии.

„Това е едно наистина красиво, интелигентно и силно животно. То е било тотем и на индианци, и на други племена, европейски и азиатски“, отбелязва ученият.

Неслучайно една от най-красивите породи кучета е вълчата порода. Всички знаят, че кучето е произлязло от вълка, и генетичните изследвания потвърждават този факт.

„Мечката е хищник по своя произход. Това, че вторично се е приспособила към растителна храна, не означава, че не може да бъде и хищник – казва ученият. – Има мечки, които напролет, когато излизат и са по-гладни и нямат нужната храна, могат да убият животни. Дори знам за мечоци, специализирали се да ловят диви свине.“

Мечката може да бъде опасна и за човека, разбира се, в определени ситуации.

През май т.г. в медиите излизат съобщения за загинал турист при неизяснени обстоятелства. Смята се, че човекът е убит от мечка.

„Аз не съм имал достъп до конкретните данни и затова не мога да кажа дали това е така – твърди проф. Спасов. – Но това, което ми се струва, че трябваше да бъде направено, е веднага да се потърсят следи наоколо.“

Това не се случва може би защото същата вечер завалява и силен дъжд. Мечката е особено опасна, когато е с малко мече и бива изненадана. В повечето случаи не напада, за да убие, а за да елиминира опасността. Популацията на мечките, макар че вероятно е по-ниска от тази през 80-те години, в момента изглежда стабилна. Те обитават всички диви планински пространства. Много се говори за това, че напоследък влизат в населени места. Причината може съвсем да не е свързана с увеличаване на числеността им. В планинските села, където числеността на хората рязко е намаляла, както и човешките дейности в околностите им, мечката губи страх и може да навлиза в

В момента проф. Спасов работи със свой колега от САЩ върху най-древните пуми, на около 5 милиона години. А с други двама колеги от Швейцария и Испания изследва най-древните рисове в света, на повече от 4 милиона години. Открити са при разкопки в Армения. С професор Маглен Бьоме от Германия проучват фауната на едно палеонтологично находище от България, което е най-богатото плиоценско находище на Балканите, а вероятно и в Европа.

Ученият подготвя и разкопките в Чирпанско, където се очакват нови находки на първите изправени същества.

„Това беше голямата новина от наша страна след десетгодишно изследване“, казва накрая проф. Спасов.

търсене на храна.

Навремето животните са отглеждани с помощта на кучета пазачи, имало е овчари, а мечките са се държали настрана. Сега те влизат понякога дори денем в планинските села. Усещат, че е спокойно, че няма грозяща ги опасност. И биха могли напролет, когато търсят храна, или пък наесен, когато трябва да натрупат нужната кафява мастна тъкан, за да заспят, да навлизат в населени места.

Затова в планината, където могат да обитават мечки, човек трябва да шуми, когато се движи по пътеката. За да може мечката да го усети първа и да се скрие.

А климатичните промени как им действат?

„Аз по принцип съм скептично настроен към това, че има някакви много резки промени в поведението на вида, и все пак такива като че ли се наблюдават – казва професорът. – Защото и преди мъжките мечки често често пъти не спяха зимно време или пък имат кратък временен зимен сън и се събуждат. Но сега вече могат да се видят следи на мечка с малкото ѝ още през януари в снега, което вече е учудващо. Промените в климата водят до това мечката да заспива по-късно, за по-кратко време и може да си търси храна по-дълго време. Когато е по-топло, не се задейства физиологията, която ги кара да заспят зимно време.“

Николай Спасов разказва за свое преживяне, свързано с мечки и с едно кално езеро в Азербайджан по време на експедиция преди седем-осем години. Той и колегите му се придвижват в изключително суха планина в северната част на страната. В нея почти няма източници на вода, но участниците в експедицията намират малко езерце в полите на планината. Мястото е посещавано от мечки, които слизат вечер за водопой.

„Там преброих толкова много мечки следи на толкова много индивиди, колкото никъде не съм виждал у нас, дори взети накуп. Опитвайки се да изморя следите на малкото мече, затънах в калта, та едва се измъкнах оттам. Затънах почти до кръста. На пръв поглед се движиш върху калната повърхност, но без да усетиш, попадаш в капан. Усетих, че вече поддава, но реших да се протегна, за да изморя една следа на малко мече, забравяйки, че аз тежа все пак повече от него. Измъкнах се и целият в кал, се прибрах до джипа. Ние бяхме няколко човека, трима българи, но в този момент бях останал сам, далеч от другите. Доста опасно си беше.“

Съюзът на физиците в България и фондация „Еврика“ организират в рамките на 54. национална конференция по въпросите на обучението по физика национален конкурс за есе, който от 2025 г. носи името на проф. Никола Балабанов, за ученици и студенти на тема „Физиката за мен е...“. Над 200 участници от 45 средни училища и 21 студенти от 4 висши училища в три възрастови групи (VI – VIII клас, IX – XII клас и студенти) от 42 града показаха задълбочени познания по физика. Поради големия брой есета, които заслужават да бъдат отличени, журито реши за I, II, III място и за поощрения да бъдат класирани по няколко есета. Дадени са 5 поощрения и 1 специална награда за VI – VIII кл.; 6 специални награди за IX – XII кл., както и 2 специални отличия – за отборно представяне на СУ „Хаджи Мина Пашов“ – Сливен, с научни ръководители Пенка Василева и Анета Стоянова и на СУЕЕ „Св. Константин-Кирил Философ“ – Русе, с научен ръководител Румяна Георгиева.

Медиен партньор на форума е Национално издателство „Аз-буки“.

По традиция вестник „Аз-буки“ публикува отличените творби.



„Отражение във водата“ от Йорданка Петрова, ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, IV курс

Закон за запазване на смисъла*

Райна Атанасова – II курс, I място
Физически факултет към СУ „Св. Климент Охридски“

На теб, който се чувстваш малък пред големите си цели –
помни, че и Вселената е изградена от атоми.

„Защо избра физиката?“ е въпрос, който вледенява кръвта ми. Всеки път си избирам различна причина, тя винаги е била истина, но само част от нея. Всеки път избирам различна версия, която да покажа, казвам им това, което искат да чуят. Обикновено пропускам болезнената част, защото тя не се побира удобно в дефиниция. Формулите не треперят, когато нещо не излиза. Те не се съмняват в себе си, не се питат дали са достатъчни, но човекът зад тях – да. Пропускам това и казвам, че физиката ме учи на търпение и смирение. Показва ми, че разбирането идва бавно, че грешките са част от пътя и че дори когато отговорите липсват, самото търсене има стойност. Тя е доказателство, че разумът и въображението не са противоположности, а съюзници в опитите ни да разберем света. Тя не е просто сбор от формули и закони, а език – строг, но честен, с който Вселената разказва своята история. Всяко уравнение е следа от взаимодействие, всяка теория е човешки опит да се доближи до истината, без да претендира, че я притежава напълно. Но какво правим с другата част от истината? Пропускаме я.

Болезнената част на физиката е в това да гледаш света с пълна отдаденост и въпреки това да не го разбираш. Да владаш време, ум, сърце... и да получаваши тишина. Да осъзнаеш, че колкото повече знаеш, толкова по-явно виждаш границите си. И това не е романтично. Това е уморително. Често унижително. Понякога самотно.

Пропускаме я, защото тя ни издава – показва, че знанието не ни прави всемогъщи, а уязвими. Че търсенето на истина често минава през провал,

съмнение и усещането, че си изгубен в собствените си мисли. По-лесно е да говорим за откритията, отколкото за нощите преди тях, когато нищо не работи и започваш да се чудии дали проблемът не си ти. Но истината е, че именно там живее смисълът. В болката. В упоритото „още един път ще опитам“.

Може би пропускаме истината всеки път, защото, ако я признаем на глас, ще трябва да признаем и нещо за себе си: че ни пука. А това е най-уязвимото признание от всички, защото в момента, в който признаеш, че ти пука, вече не си защитен.

Истината е, че не мисля, че съм избрала физиката заради една голяма причина, а по-скоро благодарение на хиляди малки моменти и мечти. Затова ще остана, ще се боря за нея, защото в този кратък живот, където ние, хората, сме толкова обсебени от себе си, от вътрешните проблеми, които ни терзаят, забравяме да погледнем извън нас. Да погледнем нагоре. Да разберем, че единственото трайно нещо около нас е науката, и дори да сме малки и жалки тленни същества, поне се опитваме да разберем причината за всичко. Тя е съществувала преди нас и ще остане дълго, след като вече не бродим по тази земя. Но няма има нещо по-величествено от това само да се опиташ да се доближиш до истината, колкото и малка да е тя. И ако останеш – не защото си сигурен, ти никога няма да си, а защото ти пука, това не те прави по-слаб от онези „по-добри“. Това те прави истински.

Ето ти още една истина: всичко ще си заслужава накрая, затова – направи го за самата наука!

Физиката е движение*

Саша Ботева – I курс, I място, магистър, специалност
„Корабостроене и морска техника“
Технически университет – Варна
Научен ръководител – Даниела Цветкова

Светът около нас е пълен с отговори, които чакат своите въпроси. А началото започва точно там – в момента, в който любопитството надделее над привидното спокойствие на отговорите. Светът може да бъде приет такъв, какъвто изглежда, но може и да бъде изследван като система от взаимосвързани процеси, в които всяко явление има причина, всяко движение следва закон, а всяка секунда съдържа повече, отколкото се разкрива на пръв поглед. Тогава идва моментът, в който светът не е просто красив, а започва да бъде разбираем. Именно с това се отваря една нова глава в живота на всеки – физиката.

Физиката за мен е избор. Избор, който започва още с поглед към първия лъч светлина, достигнал до Земята след дълго пътуване през пространството. Избор да отворим очи и да приемеш, че денят не е просто поредица от часове, а движение във времето, в което ти сам определяш посоката си. Това е избор да станеш сутрин, да се пребориш с инерцията на тялото и мислите си. Въпреки това да се усмихнеш на топлината от слънцето, която е резултат от сложни термоядрени процеси на милиони километри от нас. Изборът да не приемаш света просто като даденост, а да го разбираш – да виждаш зад всяко явление причина, зад всяко движение – сила, зад всяка светлина – енергия. Физиката – тя не е просто наука, тя е път, от който

откриваме нашето собствено място в света, откриваме себе си в реалността.

Но каква е тайната ѝ? Защо, следвайки дори незнайните за нас закони, всичко се подрежда в правилен ред? Тайната на физиката не е скрита в сложните уравнения, нито в безкрайните теории, а в способността ѝ да разкрива ред там, където на пръв поглед има хаос: мълнията изглеждат случайна и хаотична. Но тя следва електричните полета и закона на Кулон – разрядът винаги избира пътя с най-малко съпротивление. От една страна, планетите може да изглеждат в безпорядък, но те се движат по точни орбити, описани от законите на Кеплер и гравитацията на Нютон. Димът, който се извива във въздуха, или бурното море изглеждат напълно непредсказуеми. Но зад това стои динамиката на флуидите и уравненията на Навие-Стокс, които описват движението.

Всяка частица, всяка вълна, всяко взаимодействие носи информация за нещо по-голямо: за система, в която нищо не съществува изолирано. Дори най-незначителното трептене може да бъде начало на процес, който да промени цялата Вселена. Физиката ни показва, че реалността не е даденост, а процес, който се изгражда чрез взаимодействия, зависимости и промени. И точно тук се крие нейната истинска дълбочина: не в това да даде готови отговори, а в това да ни изправи пред възможността да ги търсим.

Шестият сетивен орган*

Надежда Динева – IV курс, II място, специалност
„Педагогика на обучението по български език и география“, ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ – Велико Търново
Научен ръководител – доц. д-р Тамара Драганова

Физиката за мен е... изкуството на движението, изкуството на цветовете, изкуството на отражението, изкуството на невидимото!

Светът, който обитаваме, често ни изглежда като сбор от твърди предмети, предвидими събития и познати хоризонти. За повечето хора границата на познанието свършва там, където спират сетива им. За мен обаче физиката никога не е била просто училищна дисциплина или суха поредица от изчисления. Тя е нещо далеч по-величествено – тя е „Изкуството на невидимото“.

Ако приемем, че реалността е една огромна, сложна картина, то физиката е силата, която ни позволява да видим не само цветовете на повърхността, но и движението на всяка четка, структурата на платното и самата светлина, която прави образа възможен. Тя е моят личен „компас“ в хаоса, инструментът, чрез който превръщам непознатото в логика и тишината на материята в разбираема симфония. Да разбираш физиката, означава да притежаваш смелостта да погледнеш отвъд очевидното и да откриеш, че в сърцето на всеки камък, всяка звезда и всеки човешки дъх пулсира един и същ универсален закон.

Повечето хора възприемат света чрез своите пет биологични сетива, които са еволюционно настроени само за оцеляване. Ние виждаме цветовете, усещаме топлината и чуваме звуците, но това е само повърхността на едно огромно, скрито „платно“. Физиката за мен е шестият сетивен орган. Тя ми позволява да видя, че цветовете не са просто пигменти, а специфични честоти на електромагнитните вълни; че топлината не е просто усещане, а неистовият танц на милиарди молекули; че тишината на междозвездното пространство всъщност е препълнена с гравитационни вълни – шепотът на самата тъкан на Вселената.

В това изкуство математическите урав-

нения не са окови, а четки. Едно уравнение притежава по-голяма естетическа плътност от най-сложната барокова картина, защото в него е събрана цялата драма на превръщането на материята в чиста енергия. Физиката ме учи, че природата е минималист – тя използва няколко фундаментални сили, за да създаде безкрайното разнообразие на формите. Това е гениална композиция, в която законите за запазване на енергията и импулса играят ролята на ритъм и хармония.

За мен физиката е и изкуство на перспективата. Тя ни извежда от субективните ни представи за реалността и ни показва мащабите на невидимото. Но това изкуство на невидимото не е само теоретично занимание за далечни лаборатории. То има своите конкретни творци, чийто „картини“ днес използва целият свят.

В крайна сметка, физиката за мен е надежда. Тя е доказателство, че светът има смисъл и структура дори когато ни изглежда хаотичен. Тя е изкуството да задаваш въпроси на тъмнината, докато тя не ти отговори със светлина. Физикът е поет, който пише със закони, художник, който рисува с принципи, за да ни покаже, че най-голямата красота винаги остава скрита за обикновеното око, чакайки да бъде открита чрез силата на мисълта.

В подкрепа на тази моя визия за науката като висше изкуство бих искала да завърша с мисълта на Ричард Файнман, която най-точно описва светогледа ми:

„Познанието за физичните закони само добавя към красотата на едно цвете. То ни позволява да видим не само неговите цветове, но и вътрешния му ред, неговата борба с ентропията, неговата симфония от молекули. Физиката не отнема от материята на света – тя я прави още по-величествена“.

Това е физиката за мен – не отговор на всички въпроси, а безкрайно възхищение пред невидимия смисъл на нещата!

* Заглавията са на редакцията.
Есета се публикуват със съкращения.

Ученето на български език от задължение се превръща в желание

Личното себераздаване на учителите е ключово за съществуването на неделните школи, твърди директорът на НБУ „Васил Левски“ в Палма де Майорка Даниела Ноева

Антоанета НАЙДЕНОВА

С 15 деца, един комплект подарени учебници и почти никакви материални възможности започва през 2010 г. историята на Ново българско училище „Васил Левски“ в Палма де Майорка. Петнадесет години по-късно образователното средище получи грамота от Асоциацията на българските училища в чужбина за своя принос към утвърждаването на българското образование зад граница и съхраняването на българския език, култура и духовност.

Отличieto бе връчено по време на Годишната конференция на АБУЧ в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. То е признание за дългия път, извърван от училището, но и за всички учители, родители, доброволци и съмишленици, които през годините са превърнали оцеляването и развитието му в своя лична кауза.

НБУ „Васил Левски“ е създадено като образователен проект към Българския културен и духовен център „Света София на Балеарите“. Идеята се ражда не като част от предварително подготвен мащабен проект, а в отговор на молбата на няколко български семейства. Родителите искат децата им да имат място, където да учат български език, история и география на България и да съхраняват връзката с родната на своите семейства.

Основополагаща роля за създаването и развитието на училището имат педагогът Даниела Ноева и съпругът ѝ Евгени Петров. Двамата се преместват в Испания през 1997 г. Преди това Ноева преподава в СУ „Ангел Каралийчев“ в Стражица и в ОУ „Св. Патриарх Евтимий“ във Велико Търново, където е и базов учител към Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“.

При създаването на „Васил Левски“ Евгени Петров участва в учредяването на асоциацията и училището, осигуряването на учебна база, връзките с институциите и цялостната техническа, организационна и административна дейност. Днес той е президент на Българския културен и духовен център „Света София на Балеарите“ и заместник-председател на АБУЧ.

„Неслучайно избрахме училището да е на името на Васил Левски – обяснява Даниела Ноева. – То носи послание за свобода, отговорност, достойнство и служба в полза на общността и се стремим тези ценности да присъстват не само в учебното съдържание, но и в отношенията между ученици, учители и родители.“

Класни стаи, предоставени безвъзмездно

През първите три години НБУ „Васил Левски“ се помещава в местно испанско училище. Това става възможно благодарение на отец Лоренцо Алсина, който се застъпва за българската общност и помага тя да получи безвъзмездно необходимите класни стаи.

Той гледа на българите не просто като на хора, които търсят свободно помещение, а разпознава в усилията им важна образователна и духовна кауза. Днес отец Лоренцо вече не е сред живите, но за училищната общност остава един от хората, без чиято подкрепа началото би било много по-труд-

Снимка НБУ „Васил Левски“ – Палма де Майорка



В неделното школо децата опознават и българските традиции



Даниела Ноева

но, а може би и невъзможно.

Първите учители са Илиана Чукова, Нели Начева и Даниела Ноева. Започват без готова организационна система, достатъчно учебни материали и сигурно възнаграждение. Наред с преподаването им се налага да изграждат учебния процес, връзката с родителите и доверието на децата.

„Още тогава стана ясно, че преподаването в българско училище в чужбина изисква не само професионализъм, но и голяма лична всеотдайност – разказва Даниела Ноева. – Всички те работят през седмицата, а в събота отделят от времето за почивка и семейство, за да преподават. Така беше в началото, така е и днес. Подготвят уроци за деца с различни езикови умения, организират тържества и инициативи, разговарят с родители и се стремят да превърнат българския език от задължение в естествена и желана част от живота на децата. Без това лично себераздаване българските училища зад граница не биха могли да съществуват.“

През следващите години в училището работят общо още десет учители, като

съставът се променя във времето. Всеки от тях обаче дава своя принос в развитието на образователния център.

Един комплект за 15 деца

В самото начало учебници няма. Даниела Ноева се обръща към училището във Велико Търново, в което е работила преди заминаването си. Оттам изпращат един комплект учебници. За да достигне той до всичките 15 деца, учителите фотокопират необходимите страници.

По-късно Рени Младенова от Българското училище „Васил Левски“ във Валенсия също дарява учебници. Постепенно фотокопията са заменени с истински учебни помагала.

В изграждането на учебния процес важна роля има и Петя Цанева, създател на ПБНУ „Св. Иван Рилски“ в Мадрид. Тя споделя опита си и помага на младото училище да структурира своята организация и работа. В първите години няма държавно или друго институционално финансиране. Родителите събират средства, с които заплащат на учителите, доколкото това е възможно. Помагат и с доброволен труд и участват пряко в организацията на училищния живот.

Повратен момент е подкрепата на тогавашния генерален консул на България във Валенсия Костадин Коджабашев. Той помага на екипа да подготви документите за кандидатстване за държавно финансиране.

От учебната 2012/2013 г. училището е включено в Списъка на българските неделни училища в чужбина и получава подкрепа по ПМС № 334/2011 г., а от 2018 г. финансирането му продължава по заменилото го ПМС № 90/2018 г.

През 2012 г. НБУ „Васил Левски“ става член на Асоциацията на българските училища в чужбина.

Българският като език на приятелството

През различните години броят на учениците се движи между 45 и 75. Към момента в училището са записани 34 деца и младежи, но има още време до започването на новата учебна година. С тях работят двама учители и двама преподаватели по извънкласни дейности.

Учениците от I до XII клас изучават български език и литература, история и география, традиции и култура на България. Продължават и извънкласните дейности по народознание и родинознание. Чрез изкуство, общуване, празници и съвместни преживявания децата използват езика в естествена среда, а не само по време на учебния час. От 2015 г. към училището работи Детски център „Шарени мечти“. Чрез песни, приказки, игри и творчески занимания децата между три и шест години правят първите си стъпки в българския език, преди да продължат обучението си в училището. В развитието на центъра важна роля има Даниела Влахова, която е и председател на Родителския съвет.

Част от възпитаниците растат в смесени семейства, в които езикът на всекидневното общуване е испански, каталонски, английски или немски. Българският се използва само с единия родител или в разговорите с бабите и дядовците. Подобни затруднения срещат и деца с двама български родители, тъй като цялата им образователна и социална среда е на испански или каталонски.

Затова за тях училището е не просто място за обучение, а среда, в която българският се превръща в език на приятелството, творчеството и принадлежността към общността.

„Най-голямото ни удовлетворение е да виждаме как деца, които първоначално трудно говорят български, постепенно се научават да четат, да пишат, да общуват свободно и с гордост да разказват за България“, твърди Даниела Ноева.

Децата пътуват до Палма

Днес присъствените занятия се провеждат в самостоятелно помещение под наем в Палма де Майорка, където се намира и Детският център „Шарени мечти“. Така училището разполага с постоянна база, но осигуряването на средства за наема остава сериозно предизвикателство.

В класните стаи идват и деца от други населени места. През годините училището е имало два филиала извън Палма – в Кала Раджада и Колония де Сант Жорди. Големите разстояния обаче и необходимостта учителите да пътуват, затрудняват учебния и организационния процес. Затова филиалите са закрити, децата са преместени в Палма и за тях е организиран транспорт.

Училището не поддържа постоянно онлайн обучение, но преподавателите доброволно помагат дистанционно на деца, когато срещат затруднения. Онлайн се включват и ученици спортисти, които заради тренировки или състезания понякога не могат да присъстват в класната стая.

На стр. 14

Министерство
на образованието и науката
Национално издателство за
образование и наука „Аз-буки“



Директор:
ЕМИЛ СПАХИЙСКИ
Заместник-директори:
СТОЯН СТОЯНОВ
ВЕНЦИСЛАВ ГЕНКОВ
1113 София
„Цариградско шосе“ 125, бл. 5
За цялата страна:
0700 18466
izdatelstvo.mon@azbuki.bg
azbuki@mon.bg
https://www.azbuki.bg



Аз-буки

Банкова сметка:
„Обединена българска банка“ АД
IBAN: BG38UBBS81553139075716
BIC: UBBSBGFS

Национален седмичник
за образование и наука

АЗ-БУКИ

ISSN 0861-3990

Редактори:

д-р Зина Соколова

z.sokolova@azbuki.bg

д-р Диляна Кочева

d.kочева@azbuki.bg

Антоанета Найденова

a.naydenova@azbuki.bg

Виктория Гълбова

v.galabova@azbuki.bg

Боряна Трайчева

b.traycheva@azbuki.bg

Графичен дизайн:

Иво Христов

i.hristov@azbuki.bg

Петър Владов

p.vladov@azbuki.bg

Стилист-коректор:

Анелия Врачева

a.vracheva@azbuki.bg

Фоторепортер:

Олег Попов

Реклама и

разпространение:

izdatelstvo.mon@azbuki.bg

Кореспонденти в страната:

Белене – Ралица Господинова

088 7418349

Бургас – Дана Митева

0898361338

Варна – Розалина Димитрова

088 339920

Видин – Борислава Борисова

vidinsten@gmail.com

Пловдив – Деляна Лукова

088 7271712

Смолян – Ангел Добриков

088 9703271

Кюстендил – Северина Димитрова

089 5789515

ДЕЖУРЕН РЕДАКТОР:

Антоанета Найденова

Предпечатна подготовка:

НИОН „Аз-буки“

Печатница: „Алианс Принт“ ЕООД

ж.к. „Дружба“ 1, ул. „Илия Бешков“ 3А

Неподписаните снимки в броя са от архива

на в. „Аз-буки“ и глобалната мрежа

Материали не се връщат

Авторските права на публикуваните

текстове и илюстрации са

собственост на вестника

НИОН „Аз-буки“ издава

научните списания:

„Български език и литература“

„Чуждоезиково обучение“

„Математика и информатика“

„Педагогика“

„Професионално образование“

„Философия“

„Стратегии на образователната

и научната политика“

„История“

„Обучение по природни науки

и върхови технологии“

Пейзаж с Двореца



Снимка: Отдел „Образователни програми“ към Националната галерия

Петя НИКОЛОВА

Така се казва ателието на отдел „Образователни програми“ към Националната галерия, в което деца от 6- до 12-годишна възраст рисуват пейзажи в градината около Двореца.

Малките почитатели на изкуството получават шанс да се запознаят и видят отблизо платната на известния майстор на българската пейзажна живопис Иван Христов (1900 – 1987). Актуалната в момента изложба с негови картини, много от които не са показвани до този момент, се радва на интерес в Националната художествена галерия (Двореца).

Благодарение на отдел „Образователни програми“ и за малчуганите се организира специално занимание, свързано с произведенията на живописеца. След срещата с пресъздадените в картините му манастири, стара архитектура и красива природа на Велико Търново, Мелник, Белоградчик, Пловдив, Созопол и други градове, малките пленеристи рисуват свои пейзажи, а градината около

Двореца се превръща в ателие.

Интересът на децата е обясним, тъй като картините на Иван Христов са изключително експресивни, с наситени цветове и отличаващ се рисунък, който впечатлява и се запомня. Родителите също са доволни. Досегът до изкуството е приятна и зареждаща дейност, при това се случва на открито, на едно от забележителните места в центъра на София.

Носител на високо международно признание – златен медал от Световното изложение в Париж през 1937 г., където показва картината си „Созополски къщи“, живописецът Иван Христов е известен както със стотиците си платна, така и с приноса си за съхраняването на резбарското и зографското изкуство.

Като учител в Столарското училище в Трявна, той е сред инициаторите за създаването на местен музей, съхраняващ шедьоврите в иконописта и резбата.

Изложбата в Двореца продължава до 20 септември, а Националната галерия в София кани всички любители на живописата да разгледат експозицията на един от най-големите български майстори на пейзажа.

ПРАВНА КОНСУЛТАЦИЯ



Тодор КАПИТАНОВ

От 1 август 2026 г. влизат в сила изменения в **държавното обществено осигуряване, приети със Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване за 2026 г.**

Промените засягат **осигурителните прагове, режима на осигуряване на държавните служители, минималните осигурителни доходи по икономически дейности и квалификационни групи професии, както и размера на вноските за фонд „Трудова злополука и професионална болест“ за определени дейности.**

Част от останалите параметри на **бюджета на ДОО, като размерите на пенсиите и социалните обезщетения, вече са в сила от 1 юли 2026 г. и не представляват нови промени от 1 август.**

Осигурителната система с нови правила от 1 август 2026 г.

Една от най-съществените промени е увеличаването на осигурителните прагове. От 1 август минималният месечен осигурителен доход за самоосигуряващите се лица става 620,20 евро, колкото е и размерът на минималната работна заплата за 2026 г. От същата дата максималният месечен осигурителен доход за всички осигурени лица се увеличава на 2300 евро.

Наред с това се актуализират и минималните осигурителни доходи по основни икономически дейности и квалификационни групи професии, определени в приложенията към закона.

Съществена реформа е въведена и при осигуряването на държавните служители по Закона за държавния служител и на заетите по Закона за съдебната власт. От 1 август те започват поетапно да участват със собствени средства в заплащането на осигурителните си вноски.

През периода от 1 август до 31 декември 2026 г. съотношението между осигурителя и осигуреното лице ще бъде 80:20, а от 1 януари 2027 г. ще достигне общия режим от 60:40, който се прилага за останалите работещи. Промяната представлява една от най-значимите структурни реформи в публичния сектор през последните години.

Изменения има и при фонд „Трудова злополука и професионална болест“. За седем икономически дейности се променят размерите на осигурителните вноски в зависимост от оценката на професионалния риск. За останалите икономически дейности действащите размери на вноските се запазват без изменение.

Макар да не представляват промени, влизащи в сила от 1 август, Законът за бюджета на ДОО определя и основните размери на пенсионните

и социалноосигурителните плащания за второто полугодие на 2026 г. Минималната пенсия за осигурителен стаж и възраст е 347,51 евро, считано от 1 юли до 31 декември 2026 г. Обезщетението за отглеждане на дете до двегодишна възраст е 398,81 евро, а максималният размер на получаваните от едно лице пенсии (без добавките) е 1738,40 евро. Тези размери са част от бюджета на държавното обществено осигуряване, но не са нови мерки, действащи от 1 август.

С приемането на бюджета се запазват без промяна размерите на осигурителните вноски за основните фондове на държавното обществено осигуряване, с изключение на специално предвидените изменения за държавните служители и за отделните икономически дейности във фонд „Трудова злополука и професионална болест“. По този начин законодателят съчетава ограничен брой структурни реформи с актуализиране на осигурителните прагове в условията на въвеждането на еврото.

В практически план измененията ще окажат най-осезаемо влияние върху самоосигуряващите се лица, работниците и служителите с възнаграждения около минималните и максималните осигурителни прагове, работодателите в засегнатите икономически дейности, както и върху държавните служители, които за първи път ще участват лично във финансирането на своето обществено осигуряване.

За всички останали осигурени лица основните правила на осигурителната система се запазват, като измененията са концентрирани предимно върху новите прагове и поетапното изравняване на режима за осигуряване в публичния сектор.

Ученето на...

От стр. 13

През учебната 2017/2018 г. НБУ „Васил Левски“ изпраща първия си випуск от трима дванадесетокласници. Сред тях е и роденият в Палма син на Даниела Ноева и Евгени Петров.

След завършването си той се връща в училището първоначално като заместващ преподавател, а днес е част от учителския екип. Като лицензиран филолог и преподавател по английски език в системата „Кеймбридж“, той допринася и за прилагането на нови подходи при преподаването на език.

„За мен това има особено значение, защото показва как дете, израснало в училищната общност, може впоследствие да се върне в нея като преподавател и да предаде натрупаното знание и чувство за принадлежност на следващото поколение“, споделя Даниела Ноева.

Особено значима за екипа е и учебната 2023/2024 г., когато завършват още трима дванадесетокласници, преминали целия образователен път в училището – от петгодишна възраст до XII клас.

Вече осем години НБУ „Васил Левски“ приема и студенти от Великотърновския и Пловдивския университет по Програма „Еразъм+“. По време на педагогическата си практика те се включват в занятията и се запознават със спецификата на преподаването на деца, които растат между два езика и две култури.

„За нас това сътрудничество е ценна възможност за професионален обмен и жива връзка между българските университети и българското училище в Палма де Майорка“, споделя Даниела Ноева.

Петнадесет години след началото фотокопираните страници са останали в миналото. Не се е променила обаче основата, върху която е изградено училището – убеждението, че езикът, паметта и чувството за принадлежност могат да бъдат предадени на следващото поколение само когато зад тях стои сплотена общност.

ТЕКСТ, КОЙТО СЕ ЧЕТЕ ЗА УПРАВЯВАНЕ НА ПРАВОПИС	ПОЛУТЕЧНА МАСА С МЕХУРЧЕТА	ПОЛИТУРА	СТРАНИЧЕН ЗЪБ	СТАРО ИМЕ НА КОНГО	РЕКА В САЩ И КАНАДА	ГЛОБА ПРЕЗ ВТОРАТА БЪЛГ. ДЪРЖАВА	ЕДИН ОТ МЕСЕЦИТЕ	ДОПУСТИМА НЕТОЧНОСТ	ОПЕРА ОТ Г. ХЕНДЕЛ
→	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
ТУРСКО ПОЛИЦЕЙСКО УПРАВЛЕНИЕ			ГРАД ВЪВ ФРАНЦИЯ		ТЕСНИ И ДЪЛГИ ЛЕДНИКОВИ ХЪЛМОВЕ		ВИД КОЛБАС		
→			↓		↓		↓		
БОЯЗЪН			РОМАН ОТ БАЛЗАК		МАРКА СПОРТНО ОБОРУДВАНЕ		ПРОВИНЦИЯ В БЕЛГИЯ		
→			↓		↓		↓		
ЧАСТ ОТ КАРУЦА		МЯСТО С ВОДА В ПУСТИНЯ	СТАРА МАРКА АМЕРИКАНСКИ КОМПЮТРИ		КОРЕЙСКА ПАРИЧНА ЕДИНИЦА		ГЕРОЙ НА ВОЛТЕР ОТ ФИЛОСОФСКИ НОВЕЛИ		
→		↓	↓		↓		↓		
БЪЛГАРСКИ БОЯРИН И ВОЕ-НАЧАЛНИК		ОВЧАРСКИ КАВАЛ	ЧАСТ ОТ ОБУВКА	ДРЕВНО-СКАНДИНАВСКИ ВОИНИ	ВИД ПЛАТ ЗА ПОДПЛАТА		ПОШЕНСКА ПРАТКА		
→		↓	↓	↓	↓		↓		
СЪПОЩЕНЕН КАМЪК		ВЕНЕРИЧЕСКА БОЛЕСТ	ВРЪХ В СТАРА ПЛАНИНА	ПОЛСКИТЕ АВИОЛИНИИ	ГОЛЯМ МОРСКИ БАСЕЙН		ДЕПАРТАМЕНТ ВЪВ ФРАНЦИЯ		
→		↓	↓	↓	↓		↓		
ГЕРОЙ НА ДЖ. К. МЕНОТИ ОТ „КОНСУЛЪТ“		СТИЛНА ЛИТ. ФИГУРА	ГЕРОИНЯ ОТ „РОМАНЪТ НА ЯВОРОВ“		КАЛАЕНО-ОЛОВЕН ПРИПОИ		КРЕПОСТ ДО ПРОВАДИЯ		НАЧИН НА ОТПЕЧАТВАНЕ В ПОЛИГРАФИЯТА
↓		↓	↓		↓		↓		↓
ИНСТАЛАЦИЯ ЗА ПРЕРАБОТКА НА НЕФТ		КРАЙ НА НАКЛОНЕНА МАЧТА	ЧУДОВИЩЕТО ОТ ЛОХ НЕС		МАРКА КОЗМЕТИЧЕН КРЕМ		ШВЕЙЦАРСКА ПИСАТЕЛКА		
↓		↓	↓		↓		↓		
ТЮРСКО ПЛЕМЕ		ТЕРМИН ОТ БОКСА	ВНУШИТЕЛЕН ВЪНШЕН ВИД		РИМСКИ ПРОЗАИК (100-32 Г. ПР. Н. Е.)		АЗИАТСКО СПИРТНО ПИТИЕ		
→		↓	↓		↓		↓		
ДРЕВНИ ПЛЕМЕНА НА АПЕНИНИТЕ		ВЯРНО ТЪВРДЕНИЕ	ЛИЦЕ, ПРИГОТВЯЩО ЯСТИЯ		ПОПУЛЯРНА КОМПЮТЪРНА ИГРА		ДРЕВНО ПЛЕМЕ НА БАЛКАНИТЕ		
→		↓	↓		↓		↓		
ВИД БОРБА В СВОБОДЕН СТИЛ		ПРИТОК НА АМАЗОНКА	РАЗКАЗ ОТ ЙОРДАН ЙОВКОВ		СУМА, ВЪНЕСЕНА В БАНКА		ФРЕНСКИ ПИСАТЕЛ (1854-1905)		
→		↓	↓		↓		↓		
ОСОБЕНОСТ НА СТРОЕЖА НА МАТЕРИЯ		ТЕСТЕНА ЗАКУСКА	ЕЗИЧЕСКОТО ИМЕ НА КНЯЗ ВЛАДИМИР		МАЛЪК МАНАСТИР		ДОКУМЕНТ ЗА ИЗПЛАТЕНИ СУМИ		
→		↓	↓		↓		↓		
ДРЕВНИ ИЗТОЧНОСЛАВЯНСКИ ПЛЕМЕНА		ОСТРОВЪТ НА ОДИСЕИ	ДОМО-УПРАВИТЕЛ		РОМАН ОТ ЕМИЛ ЗОЛА		ИСПАНСКО СПИСАНИЕ		
→		↓	↓		↓		↓		
ЖИВАЧНА СПЛАВ		ДЪРЖАВА В АФРИКА	ЛАКОМОСТ, НЕНАСИТНОСТ		ОЛОВНА РУДА		СИСТЕМА ОТ ЗНАНИЯ В НЯКОЯ ОБЛАСТ		СЪСИРЕК В КРЪВНОСЕН СЪД
→		↓	↓		↓		↓		↓
ПОЧИТАТЕЛ		ЛАТИНОАМЕРИКАНСКИ ТАНЦ	ПАРТИЯ ИГРА НА ТЕНИС		ПОВЕСТ ОТ ФРАНСОА ШАТОБРИАН				
↓		↓	↓		↓				
ЯПОНСКИ ЖЕНИ-ГМУРКАЧКИ		ФРЕНСКИ ПИСАТЕЛ - „БЕЗ ДОМ“	ПОСОБИЕ ЗА БОЯДИСВАНЕ		ИТАЛИАНСКИ ХИМИК (1903-1979)		БЛУЗА С ВИСОКА ЯКА		
→		↓	↓		↓		↓		
ДРЕВНА МЕКСИКАНСКА НАРОДНОСТ		ПОКУШЕНИЕ	УПОЙВАЩО ВЕЩЕСТВО		ЧЕРКОВЕН НАСТОЯТЕЛ		ГЕРОЙ НА ЕМИЛ ЗОЛА ОТ „ВЕРТЕП“		
→		↓	↓		↓		↓		
СТИХОТВОРЕНИЕ ЗА ВЪЗХВАЛА		ХИМИЧЕН ЕЛЕМЕНТ	ГЕРОИНЯ ОТ „ТОТЮН“ НА ДИМИТЪР ДИМОВ		СТИХОТВ. ОТ ИВАН ВАЗОВ		БИЛКА, ДИВА МЕНТА		
↓		↓	↓		↓		↓		
БЪЛГ. ПОЕТ (1925-1995)		РОМАН ОТ УИЛЯМ УОРТЪН	ДЕЖУРСТВО НА КОРАБ		ГЕРОИНЯ НА Т. УСТИНОВА ОТ „СЕДМОТО НЕБЕ“		ЕТАЖ ОТ ДОЛНА КРЕДА (ГЕОЛ.)		
→		↓	↓		↓		↓		
ИТАЛИАНСКИ АКТЪОР - САЛАМАНДЪР		СТЪЛЪ В КРАТЕРА НА ВУЛКАН	ДЪРЖАВА В ЮЖНА АФРИКА		БЪЛГАРСКИ ПОЕТ (1907-1991)		БЪЛГАРСКИ ПОЕТ (1907-1991)		
↓		↓	↓		↓		↓		
ИЗХОДЕН ПУНКТ		ПЛАНЕТА ОТ СЪЛЪНЧЕВАТА СИСТЕМА	ПАРТИЯ ИГРА НА ТЕНИС		ИТАЛИАНСКИ ХИМИК (1903-1979)		ПЛАНИНСКА ТРЕВИСТА БИЛКА		
→		↓	↓		↓		↓		
АВСТРИЙСКИ ПИСАТЕЛ, НОБЕЛИСТ - „СВАТБА“		АЗИАТСКА ПАЛАТКА	ГЛАВНАТА АРТЕРИЯ		ЧЕРКОВЕН НАСТОЯТЕЛ		ОБШИРНА ТРОПИЧЕСКА РАВНИНА		
↓		↓	↓		↓		↓		
АВСТРИЙСКИ ФУТБОЛЕН ОТБОР		РАЗРЕДЕНА КИСЕЛИНА	ГРАД В УКРАИНА		ГЕРОИНЯ НА Т. УСТИНОВА ОТ „СЕДМОТО НЕБЕ“		КРАВАЙ		
→		↓	↓		↓		↓		
ГЛИНЕНА ПЛОЩА ЗА ПЕЧЕНЕ НА КАТМИ		РАЗКАЗ ОТ У. САРОЯН	ГЛАВНАТА АРТЕРИЯ		СВОД				
→		↓	↓		↓				
СВИРЕНЕ С ПРЪСТИ НА КИТАРА		МАРКА УНИВЕРСАЛНО ЛЕПИЛО	БРАТ НА ЦАР САМУИЛ		СКАНДИНАВСКО НАРОДНО СКАЗАНИЕ				
↓		↓	↓		↓				
ГЕРОЙ НА ЖУЛ ВЕРН		ОПЕРА ОТ АНТОНИО САЛИЕРИ	ПРОДАЖБА ЧРЕЗ НАДДАВАНЕ		БЪЛГАРСКИ ПОЕТ (1889-1925)				
→		↓	↓		↓				
ХИМИЧЕН ЕЛЕМЕНТ		ЧАСТ ОТ ГЛАВАТА	ЩУРМ		ЕЗЕРО В ЮЖНА АВСТРАЛИЯ				
↓		↓	↓		↓				
ВИД МОРСКО МЕКОТЕЛО		ФРЕНСКИ ХУДОЖНИК (1841-1919)			ГРАД В ИСПАНИЯ				
→		↓			↓				
ПРАБЪЛГАРСКИ ХАНСКИ РОД					ФРЕНСКИ ФЕСТИВАЛЕН ГРАД				
→					↓				

РЕЧНИК: АРИКО, ВАТИН, ЕЦ, ИВАЦ, КЕТЛЕР, ЯКОБИ

ЕВЕЛИНА ТУМБЕВА

Отговори от миналия брой	Водоравно: Стаматов (Георги). Оборотомер. "Евелин". Указ. Карима (Ана). Иро. Имел. Труд. Бозон. Осогово. Неф. Лира. Влак. Неси. Малика. Илот. Ринг. Кино. "Сам". Стевия. Оток. Бернули (Якоб). "Ериксон". Душ. "Сааб". Ато (Жорж). "ВЕФ". Рибар. Брада. Ванилин. Хол. Дрон. Морз (Самюел). Отокар. Кош. Ухо. Савов (Стефан). "Жо". Уборка. Манол. Сатира. Досада. Диск. Аскет. Дог. Чук. Опал. Вана. Ода. Нос. Али Баба. Инат. Барут. "Алено". Градина. Скиф. Инд. Алинея. "Франсис". Тиквичка. Бах (Йохан). Ясен. "Алома". Ида. "Даная". Ерат (Кристине). Пор. Алое. Дикенс (Чарлз). "Верена". „Брокерът“. Ро. Великан. Ивац. Кимоно. Натали.	Отвесно: Стерилитет. "Осасуна". Родари (Джани). "АВО". "Алеро". Ран. "Корса". Алов (Александър). Име. Окови. Възвод. Сукно. Ока. Алис. Тиква. Олио. Тис. Деец. Етимон. Ясенов (Христо). Спа. Фиба. Онегер (Артур). Офит. Скала. Сандък. Ев. Лосион. Ложа. "Лили". Хаити. Винт. Рикота. Бент. Як. Кокто (Жан). Година. Исландия. Еро ("Еро от оня свят"). Бар. Куб. Рурк (Мики). Бо. Ксенон. Козунак. Шах. Баева (Кунка). Аверс. Делиб (Лео). Роко. "ТА". Глина. Шок. Финес. Лорд. "Норич". Твен (Марк). Таб. Кораб. "Шкода". Анка. Ела. "Корола". Нард. Асо. Идеал. Рит (Мартин). Мизи. "Субару". Агония. Опека. Мемориал. Доход. Дан. Амонал. Рана. Милано. "Аватар". Арани (Янош).
--------------------------	--	--

АБОНАМЕНТ 2026

Днес в броя
Фонд „Научни изследвания“ отпразнува 22 успешни проекта в 11 области

Аз-буки
НАЦИОНАЛЕН СТАНДАРТ ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА
www.azbuki.bg

Наг 3100 зрелостници на допълнителна матура
На 3100 зрелостници на допълнителна матура... (text continues)

2780 лв. за асистент във висше училище
Министерският съвет одобри... (text continues)

Изданията на „Аз-буки“	Цена за година
Български език и литература	28,45 € / 55,65 лв.
История	28,45 € / 55,65 лв.
Математика и информатика	28,45 € / 55,65 лв.
Педагогика	54,9 € / 107,40 лв.
Професионално образование	33,6 € / 65,71 лв.
Стратегии на образователната и научната политика	35,4 € / 69,24 лв.
Философия	20,8 € / 40,68 лв.
Обучение по природни науки и върхови технологии	35,45 € / 69,33 лв.
Чуждоезиково обучение	28,45 € / 55,65 лв.
Вестник „Аз-буки“	57,25 € / 112 лв.
Цена за година онлайн	
Вестник „Аз-буки“	48,57 € / 95 лв.

**Абонирайте се
В РЕДАКЦИЯТА
с отстъпка**

5% от цената – при **ТРИ** и повече издания

10% от цената – при **ПЕТ** и повече издания

15% от цената – за **ПЪЛЕН** комплект от изданията

Контакти: София 1113,
бул. „Цариградско шосе“ № 125, бл. 5,
тел.: 0700 18466;
azbuki@mon.bg

www.azbuki.bg



В моето **XI НАЦИОНАЛЕН ФОТО** КОНКУРС

Училище
Аз-буки

е най-хубаво



Снимката участва в десетото издание на Националния фотоконкурс „В моето училище е най-хубаво“, организиран от „Аз-буки“. Автор **Никола Валентинов Николов, IX клас, СУ „Никола Йонков Вапцаров“, Айтос**

XI НАЦИОНАЛЕН ФОТОКОНКУРС

„В моето училище е най-хубаво“

Под патронажа на министъра на образованието и науката

Национално издателство „Аз-буки“ очаква творбите за XI издание на Националния фотоконкурс „В моето училище е най-хубаво“.

В конкурса могат да участват ученици от I до XII клас, които представят във фотоси училищния живот.

За участниците от първата възрастова група – I до VII клас, Фотоконкурсът се провежда без предварително зададена от организаторите конкурсна тема.

За участниците от втората възрастова група – VIII до XII клас, Фотоконкурсът се провежда по предварително определени от организаторите две конкурсни теми:

- „Улови мига в училище“ – репортажна снимка, която изобразява емоция, действие или важен момент от училищния живот;

- „Героите на моето училище“ – портретна фотография – снимки на ученици, учители или вдъхновяващи личности в училище.

Авторските творби се приемат до 1 ноември 2026 г. на имейл: konkurs@azbuki.bg.

Подробните правила за участие са публикувани на <https://azbuki.bg/>

Победителите в първа възрастова група ще получат предметни награди, а отличените в двете категории във втора възрастова група – годишни стипендии. Те ще бъдат оценявани от жури от доказали се професионалисти във фотографията.

Най-добрите 12 фотографии ще бъдат включени в специален календар за 2027 г.

Етнографският музей отбелязва 120-годишнина

Снимка ИЕФЕМ – БАН



В Националният етнографски музей (ИЕФЕМ – БАН) се откри изложбата „Традиционна риза с алтица: истории от фолклорното наследство, върнато към живот“. Експозицията е част от празничната програма, с която се отбелязва 120-годишнината на Музея.

Изложбата представя традиционни ризи, пресъздадени от общността „Бесарабска седянка“ (Sezătoarea Basarabiei), по образци на народни носии, съхранявани в колекцията на Националния природонаучен и етнографски музей на Република Молдова в Кишинев. Показани са ръчно изработени ризи, възстановени след проучване на кройките, бродериите, цветовете и символиката на оригиналните облекла.

Така изложбата се превръща в среща между музейното наследство, съвременното майсторство и желанието една жива традиция да бъде предадена на следващите поколения.

Ризата с алтица е една от най-изразителните форми на традиционното облекло в Република Молдова и Румъния. През 2022 г. изкуството на традиционната риза с бродерия в горната част на ръкава, наречена алтица, беше включено в представителния Списък на нематериалното културно наследство на човечеството на ЮНЕСКО като израз на

културната идентичност на двете страни. Чрез тази изложба се показва не само красотата на традиционните ризи, но и историите на хората, общностите и поколенията, които са съхранили това изкуство до днес.

Сред официалните гости на откриването са посланикът на Република Молдова в България Емил Жакота, заместник-кметът на район „Витоша“ Ашот Казарян, референтът за Украйна и Молдова в ИАБЧ Наталия Максименко, директорът на Изпълнителната агенция за българите в чужбина Райна Манджукова, представители на научните среди, културни институции и Дипломатическия корпус.

Изложбата може да се разгледа в Националния етнографски музей до 30 август включително.

Всеки уикенд до края на август в часовете между 10:00 и 12:00 Музеят ще бъде отворен за жителите и гостите на столицата с напълно свободен вход. Под мотото „120 години – 120 минути в НЕМ“ посетителите ще имат възможност да се потопят в богатата културна и историческа съкровищница на България, да се запознаят с уникалните експонати и да преживеят едно незабравимо пътешествие във времето.